

TULEVIKU RAJAD

NR 22

NOVEMBER 1937

SISUKORD: Joh. Aavik — Keel ja noorsugu. Kaarel Leetberg — Sõnade järjekord. Endel Kaljuraid — Agulin. A. Saareste — Kord ja vabadus keeles. K. M. — Näiteid eesti kirjakeele arenguteelt. Oskar Loorits — Mõtelgem eestilisemalt. A. Kask — Jooni meie keele-elu juhtivate organisatsioonide tegevusest. Valmimeister dir. Ed. Kansa 50-aastane. Ed. Kansa valme. A. Vaigla — Igaviku keel. Lembit Tangsoo — Keeleuendus ja noored. Heinrich Lepikson — Välis-Eesti päeva puhul. J. Paulson — Sügisluuletus. H. Metsvahi — Ilusaid päevi Prantsusmaal. Vaike Vällämäe — Kodu. Eeda Kook — Noorte laul. W. Zelinsky — Reisivestlusi Ungarist. Eero Toomaru — Minu „maailmareis“. Rahvusvahelise õpilaste Kirjavahetuse Eesti Büroo teateid.

K a a s — K. Taevilt.

KESKKOOLI- JA GÜMNAASIUMIAJAKIRJA

„Tuleviku Rajad“

detsembrikuu number

I L M U B 15. D E T S E M B R I L

jõulunumbrina

Kaastöö palutakse ära saata
hiljemalt 5. detsembril

TULEVIKU RAJAD

EESTI KESKKOOLI- JA GÜMNAASIUMINOORSOO AJAKIRI

III aastakäik

Novembrikuu

Nr. 22

JOH. AAVIK.

Keel ja noorsugu

12 AFORISMI

SP. 6772

Varsti algava 1938-nda aasta puhul, mil on keeleuudenduse 25 aasta juubel, lubatagu nende ridade kirjutajal kui selle liikumise esindajal avaldada mõningad aforismid eesti keelest ja selle arenemisest.

*

Eesti keel on kahtlemata suuresti arenenud viimase 20 aasta jooksul, kuid tal tuleb vähemalt veel teist niipalju areneda jõudmaks oma täielisele küpsusele.

*

Praegusel ajal ei ole võitluses keele vaba ning mitteametliku arenemise eest mitte nii küsimus neist paarikümnest suurest uuendusest, mis olid päevakorral veel 1920-nda aasta ümber, vaid neist paarist sajast ja võib-olla isegi paarist tuhandest õigekeelsuslikust pisiasjast, milledega praegune kirjandus on kahjuks üle ujutatud ja mis tuleks ümber teha, kui eesti keel peab saama kõigipidi laitmatuks nagu peenemustriline ja veatult kootud kangas. Ja selle ülesande sooritamine näib praegu veel raskemana kui 20 aasta eest suurte uuenduste läbiviimine.

*

Kaks tähtsat uuendust on esitatud pärast 1918-ndat aastat; üks neist on juba ligi kümne aasta eest tegelikult läbi läinud ja hiljuti ka ametlikku tunnustamist leidnud, teine on alles oma algvõitluse staadiumis. Üks on —like pro -likkude (*õnnelike, mõistlike*), teine -maks (*tegemaks = et teha*). Tahaks loota, et ükskord ka see teine saavutab ametliku tunnustuse ja leiab üldist tarvitamist.

*

Noorsugu oleks vastuvõtlik paljudele keeleuudendustele ja noorsoo seast võiks tõusta vaimustatud keeleharrastajaid ja keeleuudenduse pooldajaid, kui teda tutvustataks keeleküsimumustega ja teda pandaks süvenema eesti keele grammatikasse ja õigekeelsusse. Praegu aga ei pääse noorsugu eesti keelele hästi ligi. Kõik see, kuidas noorsugu praegu õpib eesti keelt koolides, jätab noorsoo täiesti külmaks ega ärata temas huvi eesti keele vastu.

*

Ometi millist hingenaudingut pakub see maailm, mis avaneb eesti keele, selle arendamise, uuendamise ja õigekeelsuse harrastamises ja selle ideaali

kujutelmas, mis eesti keel võib saavutada, kui see arendamistöö toimub õiges suunas ning õigete põhimõtete järgi nii üldiselt kui pisimaiski üksikasjus!

*

Keel areneks meil kiiremini, kus noorsugu juba koolides õpiks rohkem tundma uusi sõnu ja tutvuks keeleuueenduse probleemidega. Õnneks tahavad gümnaasiumi uued eesti keele õppekavad seda ette näha.

*

Veerandsaja aasta eest oli soome keel meie omast kultuuriliselt ees; nüüd on meil juba terve rida abstraktnõisteid tähendavaid keeleuueendustlike sõnu, millel soome keeles ei ole nii häid vasteid. Kuid see ei tähenda, et meil tuleks siitpäele lõpetada laenamine soome keelest: säält saab ammutada veel teist niipalju häid ning kasulikke sõnu lisaks neile laenu-dele, milledega eesti keel on rikastunud viimase kahekümne aasta kestel. Nimetan neist mõned: *johtuma*— mingist põhjusest või asjaolust tulema, näit.: „mitmed vead johtuvad tähelepanemattusest“; *pelk* (genitiiv *pelga*) — ainus, paljas (inglise „mere“): „see on pelk vesi (s. o. ilma muu lisaaine-ta); — ta tegi seda pelgast harjumusest.“ Neist näiteist selgub, et *pelk* on tarviline sõna.

Kolmas sõna oleks adverb *paitsi* tähenduses „välja arvatud“: „ta ütles seda kõigile paitsi minule (s. o. välja arvatud minule).“

*

Huvitava tööjana tuleb märkida keeleuueenduse arenemise puhul seda, et mõned uuendused, mida veel 20 aasta eest suurte jõukulutustega propageeriti kui julgeid uuendusi, on hiljem ametliku keelearendamise poolt liialduseni viidud, nii et keeleuueendusel praegu muud üle ei jää kui nende vastu võidelda. Üks on refleksiivne *uma-tuletus*. Ametlik keel tahab *kohtuma* ja lubab koguni *maksuma* („palju heinakoorem maksub?“), kuna keeleuueendus tarvitab *kohtama* ka intransitiivses tähenduses: „nad kohtasid uulitsal“; ja samuti *maksma* võib väga hästi täita ka intransitiivse verbi funktsiooni, nagu see nõnda on meie rahvakeeles ja ka soome keeles: „kui palju heinakoorem maksab?“

Teine liialdus esineb sõnajärjestuse uuenduses ja nimelt verbi viimises liiga ettepoole lauses: „kui tuli Vilde välismaalt tagasi, siis...“ Samuti on halb liialdus: „ta tahtis võtta kaasa linna mu“; parem: „ta tahtis mind linna kaasa võtta.“

*

Kui keegi tahab tundma õppida keeleuueendust ta viimases arenemisjärgus, sellele soovitame lugeda Eesti Kirjanduse Seltsi maailmakirjanduse seerias ilmunud Edgar Poe „Arthur Gordon Pym'i lugu“.

*

Ainult üks uuendus peaks küll varsti ametlikult vastu võetama, sest seda toetab otstarbekohasuse nõue. See on *matu-lõpuliste* eitavate omadussõnade abstraktnimisõna -mattus (pro -matus), kui kõrvalrõhk on -ma-silbil: *tänamattus*, *suremattus*, *seletamattus*; sest siis saab vahet teha: „selles *tänamattus* inimeses“ ja „selle inimese *tänamattus*.“ See leiab toetust ka liik-sõnadest: „isiklikus suhtumises“ ja „selle suhtumise *isiklikkus*“.

*

Alles keele ja selle arendamise tähtsuse tajumisega omandab rahvusideoloogia ühe oma olulisema elemendi. Ei ole rahvust ilma keeleta, ei ole täit

rahvuslikku kultuuri ilma keele arenguta tarvilise kõrguseni rikkuse, täpsuse ja peenuse poolest.

*

Praegu ei ole aeg suuremate keeleuenduste läbiviimiseks soodus. Kogutendents läheb ametliku normeerimise suunas. Isegi kõige pisemate erinevuste ja kõrvalekaldumuste, koguni hääde uute sõnade tarvitusele-võtmise eest tuleb pidada visa ning rasket võitlust. Sellest hoolimata ei tule kaotada optimismi tuleviku suhtes. Ajad võivad muutuda. Rahvaste elus ei tähenda paarkümmend aastat midagi. Evida usku eesti tulevikku tähendab evida sedasama ka keeleuenduse tulevikku. Praegune keel on alles puudulik. Seepärast kui on lootust, et eesti keelest saab ükskord täiesti väärtuslik ja peen kultuurkeel, siis on see võimalik vaid siis, kui kõik hääd uuendused läbi lähevad.

KAAREL LEETBERG

Sõnade järjekord

Kõigist uuendustest kõige enam ettelulev keeletarvitus on sõnade järjekorra ümbertegemine. Tuuakse sõnad ette mitte niisuguses korras kui keele seaduste järel olema peab, vaid ikka kudagi teisiti. Seda ärritust tehakse kuulajale enamiste igas lauses, ikka nagu müksatakse külge ja ei lasta rahulikult vastu võtta, mis öeldakse.

Aasta kahekümne eest Aavik andis loosungi välja, et peab maksva järjekorra ümber muutma, sest oleval saksa keelest võetud ja seepärast au asi, et peab keelest välja rookima selle saksa viisi, peab keelt „degermaniseerima“. Nüüd kahekümne aasta pärast on see „degermaniseeritud“ viis meie kirjanduses täiesti juba valitsemas. Kui keegi õiget viisi kirjutada tahakski, siis ei saa, sest trükikodades korrektorid parandavad ümber, ja koolides ka haridusministeeriumi käsul kurjaste õpetatakse degermaniseerimist. Võiks arvata, et nüüd Aavik aina rõõmustab. Aga Aavik ei rõõmusta sugugi, vaid on väga kuri, et nüüd juba liiga palju degermaniseeritakse ja kirjutab oma „Õpikus“ pikki seletusi oma järeלקäijate vastu.

Kui tagasi vaadata asja alguse pea-

Keele- ja koolimees KAAREL LEETBERG
70-aastane

le, siis ei ole ime sugugi, et järjekorra uuendajad liiale on läinud, sest ei ole jo neile keegi seletanud, kui kaugele minna tohib, vaid kuulutati ainult suure käraga välja, et maksev järjekord on „kõige suurem germanismus“ ja et ta peab aga nüüdsest peale „verbi ettepoole võtma“. Millal ja kui kaugele „ettepoole“ ja mispärast just õigest kohast ära „ettepoole“, seda ei ole keegi seletanud. Sellepärast ei ole siis ka nüüd mitte imestada, et kõik

järeltallajad sest isamaalikust kuulutusest tuld võtsid ja hoolega hakkasid aga „ettepoole võtma“. Et nad ise oma tundmise järele kaaluma peaksid, kus hea on ette võtta, kus mitte, seda nõu ei ole neile keegi annud. Vist ei julgetud anda, sest siis vist ei oleks keegi ette võtnudki, vaid oleks õigesse kohta paigale jätnud.

Ja nüüd Aaviku praegune seletus ka ei jaksa kindlaid piirisid mitte näidata, vaid targutab ainult üksikute nähtuste kallal, ilma kuskilgi põhjalikumalt ja arusaadavalt seletamata, miks just nii ja miks just nii pikalt. Ja kordab ja kinnitab ikka veel praeguses kirjutuses ka, et meie järjekord ikkagi olevat saksa keele mõjust saadud ja et peab teda uuendama ja parandama. Ütleb ise küll, et teised ei taha seda saksa keelest võtmist hästi uskuda ja peaks sellepärast seda oma arvamist kudagi tõendama, vähemalt võimalikukski näitama, millal ja keda see võtmine sündida võis. Aga seda ei katsutagi, vaid nagu ennegi kinnitatakse aga palja sõnaga, et „see on ilmne tõik“ (§ 498), see päris võimata asi nimelt. Kui mõned kirjamehed enast saksa keelest lasevad viltu vedada, siis sellega veel ei ole eesti keel mitte teiseks saanud, vaid oma õige

eesti keele tundmisega tunneme kohe ära, et see võõras on, ja mõistame hukka.

Kui üteldakse, et peame uuendama ja parandama, siis peab enne kindlaste näitama, mis siis just halb ja parandusetarbelik on. Seda praeguses kirjutuses kuskilgi ei tehta ja ei ole minul mitte meeles, et seda ennegi kuskil tehtud oleks: ei ole kuskil midagi tõsiselt halba meie järjekorras näidatud. See mis § 439-d ette tuuakse, et kokku kuuluvad sõnad lahku kistavat ja laused üksteise sisse sahteldatavat, seda halba, nagu pärast näha saame, eesti keeles ei ole, need on kaks saksa keele halbtust ilma mõtlemata eesti keelele omaks pandud. Sõnade liig kaugele lahkukiskumine oma kuuluvusest, seda meil keegi tunnud ei ole, see on suurelt osalt ära hoiatud juba sellega, et meil infinitiivid ja partitsiibid korralikult ikka lause lõppu jäetakse. Ja mis „lausete üksteise sisse sahteldamine“ on, seda meie, kui saksa stiiliõpetust ei tunne, ei teagi, mis see on. Aavik ka ei seleta, sest mis last seletada, kui teda ei olegi. Aga kui hakkaks seletama, siis meie keelest näiteid ei leiaks, peaks jälle ise tegema.

ENDEL KALJURAIID

Agulin

Puuriks ümber raudtee roostetanud rauast viir.

Valvur: semafor, mis nagu koertest paljaks närit raipekont,

püssitikuks terasvõrestikul helkiv päiksekiir.

Agul kükitab kui vangistatud tont.

Nurgal võõras lastelt teed vist pärib.

Küsitletu juhmilt maha vaatab, hoiden sõrme suun.

Saman, võõran aian, poiste kari ripub ploomipuun —

väiksed peavad vahti, üks neist leitud õunasüdant närib.

Läbi kasimatu koridori minnen kuulen

grammofoni leierdavat polkalugu.

Õuen nõõril aluspesu lehvib tuulen.

Solgiaugun emis täidab pugu.

Emis kuulatab ja ehmub — järsku tal on rutt,

jookseb ringi, ruigab, nii et tänavale kostab kisa.

Ehmatanud oli teda lapse võigas nutt,

keda peksis purjuspäiselt koju tulnud isa.

Kord ja vabadus keeles

Prof. dr. Andrus SAARESTE

Huvi emakeele vastu on meie noortel muidugi alati olnud elav. Kas aga ka huvi selle normide, nii siis õigekeelsuse vastu? Korrade ja sundusele on ju noorus ikka olnud juba olemuselt tõrges. Kas lõpuks see meie keeles ongi kõige olulisem? Kui kõneleme või kirjutame teisele, siis püüame loomulikult niisugusel kujul väljenduda, mis temale kõige tuttavam ja mõistetavam. Keele avalduslik siht juba ise loob korda. See ometi ei nõua, et kord oleks täielik, absoluutne. Sundkord takistab sageli vaimu ja loomingu, äärmine kord on pahatihti surm. Surmas valitsebki kõige suurem kord. Vaimu huvid ja kõik elav peaks aga enam pöörduma vabaduse poole, mis keelegi alal avalduvad korra ja korratuse tasakaalus, nende õnnelikus sünteesis. Hea on küll tutvuda keeles valitsevate normide ja reeglitega, kuid veelgi tähtsam on tunda, missuguseid võimalusi, mis vabadusi eesti keel meile pakub. Meie nooruse huvisid selles sihis peaksid tulevikus emakeele õpetus koolides ja ka „Tuleviku Radade“ veerud püüdma senisest enam rahuldada.

Tartus. 8. II. 37.

K. M.

Näiteid eesti kirjakeele arenguteelt

Käesoleval aastal pühitseme eesti keele grammatika 300 aasta juubelit. Sel puhul pole huvitusest jälgida, kuidas meie kirjakeel on kujunenud ja arenenud.

Kolmsada aastat tagasi, kui ilmus esimene eesti keele grammatika H. Stahli sulest, oli meie kirjakeel vigane ja võõrapärane. Pikki ja lühikesi häälikuid ei märgitud kirjas hääldamise järgi, vaid saksa keele õigekirjutuse alusel, eesti sõnade kirjutamisel kasutati võõrtähti jne. Tolle aja kir-

javiis oli ka ebaühtlane. Sama sõnakuju kirjutati kord nii, kord teisiti. Toome näite meie kirjakeelest a. 1637 H. Stahli kirikulaulu järgi.

**Ø Summal /minna pallun ügpeines/ kus woip jünno tahtminne
olla /efh minno hedde löppep/ ninck minno willitizus hend põh-
rap /Summal woip minno willizusje põhrama/ õheg õnřag otřag.**

Sada aastat hiljem kohtame eestikeelseis raamatuis juba rahvapärast ja ühtlast kirjaviisi. Keelemees J. H o r n u n g i uuenduste kohaselt on võõrtähed välja jäetud ja õigekirjutuses on tarvitusele võetud järjekindluse põhimõte. Selles kirjaviisis pääses trükki a. 1739. esimene eestikeelne Piibel, millest pärineb järgnev keelenäide.

Sehowa on mo karjane, ei mul polle ühtegi waia.

**Nore rohho made peäl lasjeb fa mind maas seisfa, fa jadab
mind hingamiře wee jure.**

**Ta jahhutab mo hinge, fa jadab mind õiguse jälgede peäle om-
ma nimme pärrařt.**

Praeguse kirjaviisi algatas Ed. A h r e n s oma eesti keele õpetuses, mille ta välja andis a. 1843. Tema ettepanekul hakati lühikesi häälikuid kirjas märkima järjekindlalt ühekordse tähega ja pikki häälikuid kahekordse tähega. Ahrensi kirjaviisi kasutati esmakordselt läinud sajandi 40-ndail aastail vaid üksikuis teoseis. Üldisele tarvitusele võeti uus ortograafia alles 70-ndate aastate algupoolel. Näiteks katkend C. R. Jakobsoni kirjutisest „Sakalas“ a. 1878.

**Mis meile Eestlastele tulew aeg weel jaab tooma, see seijab
Sumala käes; aga Sumal ei tule mitte ije ilmři meie jekfa, waid
Ta annab meie mõistujele terawuřt ja meie teu ja püüdmijele jõn-
du, et meie ije ära tunnekřime ja korda jaadařjime, mis meie õn-
nelikufs põlwefs tarwis läheb.**

Sellest on möödunud juba veerandsada aastat, kui algas Eestis Joh. A a v i k u õhutusel keeleuuenduslik liikumine, et meie senist väljendus-vaest kirjakeelt sõnavaralt rikastada ja selle kõlalist külge kaunimaks muuta. Hoolimata tugevast vastuseisust tungis keeleuuenduslik keel meie väärtkirjandusse ja leidis seal Eesti iseseisvuse algaastail laialdast tarvita- mist. Esitame näitena katkendi Fr. Tuglase raamatust „Marginaalia“.

**Raamatud on tihedamad kui elu. Nenden on elu ekstrakt.
Need on valit lehekyljed elust: elu sygavus ja ilu, elu tyhjus
ning labasus.**

**Mõistkem näha ainult õigen valgustusen: ärgem otsigem
halvast raamatust seda, mida teman pole, nimelt hääd raamatut,
— nagu psykoloog halvast inimeksemplaarist hääd ei pea otsima.**

Tänapäeva eesti kirjakeel sisaldab niihästi uuenduslikke kui ka aasta- kümnete ja sajandite eest tarvitusel olnud keelendeid. Ta on õigupoolest kujunenud kogu eesti rahva ja keelemeeste ühise loometöö viljana.

Meie praegune kirjakeel on selleks küllalt varjundirikas ja ilukõlaline, et olla keeletarvitajaskonnale väärikaks väljendusvahendiks. Võime uhkus- tudega nentida tõsiasi, et kunagine „maakeel“ on jõudnud haritud kul- turkeele tasemini.

Mõtlemem eestilisemalt

Dr. Oskar LOORITS

Keeleteaduses huvitab mind kõige enam sõnade tähendus ja lausete ehitus. Keele õpetamise, uuendamise ja muude sellelaadiliste päevaküsimustega ma pole tegelnud enam kaua aastaid, kuid keele psühholoogiliste ja filosoofiliste probleemidega puutun alatasa kokku meie esivanemate mõtteviisi, arusaamist ja maailmavaadet uurides. Ja mulle tunnuks nii tihti, et meie keel pole rohkem moondunud ega saksastunud kui meie vastuolusid ja kadaksakslust täis vaimsuski. Kahjuks see pole ainult paradoks, et vähesed meie hulgas oskavad mõtelda eestiliselt, veel vähesemad oma mõtteid eestiliselt sõnastada. Kuid oleme sellega nii harjunud, et näit. alguja omapärasemad laused mõjuvad meisse veidramalt kui sõnasõnalised tõlked saksast.

A. KASK

Jooni meie keele-elu juhtivate organisatsioonide tegevusest

Eesti keele arendamine ja uurimine on minevikuski kuulunud mitmete organisatsioonide töökavva. Teame, et möödunud sajandil keelelisi küsimusi käsitleti nii Õpetatud Eesti Seltsi kui ka Eesti Kirjameeste Seltsi koosolekuil ja väljaannetes. Eesti

Kirjameeste Selts aga suleti sajandi lõpul (1893) ja Õpetatud Eesti Seltsi jäid keelelised küsimused kordkorralt ikka enam tagaplaanile.

Tänapäeval on eesti keele korraldamine, arendamine ja uurimise ülesanded jagunenud peamiselt kahe or-

ganisatsiooni, nimelt Eesti Kirjanduse Seltsi ja Akadeemilise Emakeele Seltsi vahel.

Juba Eesti Kirjanduse Seltsi asutamispäevil (1907) moodustati seltsi juurde nn. kirjaviisi revideerimise komisjon, mis varsti kujunes EKS-i Keeletoimkonnaks. Keeletoimkonna üheks olulisemaks ülesandeks oli lahendada õigekirja-küsimusi, sest sel ajal oli ju eesti kirjaviis väga ebaühtlane. Keeletoimkond püüdis õigekeelsuse põhimõtteid kindistada, kavatses korraldada ülemaalist koosolekut keeleküsimumuste harutamiseks, võttis oma esindajatega osa mitmest nn. keelekonverentsist ja jõudis lõpuks otsusele, et õigekirjutuse fikseerimiseks on tarvis välja anda mingisugune õigekirjutuse-sõnaraamat. Selle sõnaraamatu eeltöid alustas Keeletoimkond juba 1910. a. Sõnaraamatu käsikirja koostas J. Tammemägi ja Keeletoimkond oma koosolekuil vaatas selle sõnasõnalt läbi. Järgnevate aastate jooksul peeti selleks tervelt 100 koosolekut. Kuigi raamatu käsikiri valmis juba 1916. a., võis raskete aegade tõttu „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat“ ilmuda alles 1918. a. Raamatu ilmutamist tervitati ja see sai aluseks nn. ametlikule keelele.

Et aga „õigekirjutuse-sõnaraamatu“ trükk kiiresti läbi müüdi, siis otsustas EKS välja anda uue ja täielikuma „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“. Sellegi töö koostamispõhimõtteid harutleti Keeletoimkonnas läbi. Sõnaraamatu tegelik koostamine usaldati 1920. a. lektor J. V. Veski-le, kelle töö tulemusena ilmusid 1925. a. „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“ I ja 1930. a. II köide. Samuti koostas J. V. Veski ka sõnaraamatu III köite esimese poole. Sõnaraamatu III osa ilmus käesoleva aasta suvel E. Muugi toimetusel. Ühtlasi tegi keeletoimkond E. Muugile ülesandeks ka sõnaraamatu lisaköite koostamise. Kavatsuste koha-

selt sisaldaks lisaköide valimiku mitmesuguseid pärisnimesid ja rea olulisemaid õigekeelsusreegleid. Lisaköite ilmumisega jõuaks lõpule see ulatuslik teos, mis on aluseks meie tänapäeva õigekeelsusele.

Selle põhjaliku õigekeelsuse-sõnaraamatu kõrval avaldas EKS 1933. a. veel lühema sõnastiku, mis ilmus ühes köites E. Muugi toimetusel „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ nime all ja millest seni on ilmunud võrdlemisi lühikese aja jooksul tervelt viis trükki. See üldsusele määratud sõnaraamat püsib õigekeelsuslikult peaaegu täiel määral suure õigekeelsuse-sõnaraamatu alusel. Peale „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ on Keeletoimkonnal kavatsus välja anda üht veelgi pisemat „Kooli õigekeelsuse-sõnaraamatut“, mis rahuldaks eeskätt õpilaste tarbeid.

Nagu eelnevast näha, on EKS-i Keeletoimkonna tegevuse pearõhk langenud õigekeelsusküsimumustele. Tegelikude õigekeelsusküsimumuste alal on olnud EKS-i Keeletoimkonna otsused seni määrava tähtsusega. Et kõik Keeletoimkonna otsused üldist tunnustust on leidnud, on seletatav ka sellega, et juba Keeletoimkonna tegevuse algusest peale toimkonda on koondunud meie tuntumad keelemehed nagu J. V. Veski, J. Aavik, J. Mägiste, E. Muuk, A. Saareste jt.

Peale õigekeelsusküsimumuste on Keeletoimkond varasemal ajal püüdnud hoolitseda ka murdeuurimise eest, kuid hiljem on need ülesanded jäänud Akadeemilisele Emakeele Seltsile. Ainult EKS-i ajakirjas „Eesti Kirjandus“ on aegajalt ikka jälle avaldatud mõningaid keelelisi küsimusi käsitlevaid artikleid.

Eesti keele uurimistöös ülesanded, nagu eespool märgitud, võttis enesele meie ainuke puhtkeeleline organisatsioon, nimelt Akadeemiline Emakeele Selts, mis asutati Tartu Ülikooli juurde 1920. a. Juba seltsi asutamisel märgiti, et

AES-i üheks põhiliseks ülesandeks on eesti keele teaduslik uurimine. Seda ülesannet on püüdnud Selts ka täita. Alates Seltsi asutamisaastast kuni tänini on olnud AES-i tähtsamaks tööalaks eesti murrete uurimine ja murdeainestiku kogumine. Murdekogumistöö eesmärgiks on mineviku keelevarade säilitamine ja suure, kogu eesti murrete sõnavara sisaldava rahvakeele sõnaraamatu väljaandmine. Murdeainestikku on kogutud peamiselt suveti maale saadetavate stipendiaatide-murdeuurijate kaudu. Praegu on Akadeemilise Emakeele Seltsi murdekogudes üle poole miljoni sõnasedeli mitmesugust murdematerjali, nagu haruldasi ja huvitavaid murdesõnu, kohanimedid jne. Samuti on siin üle 3500 lk. mitmesuguseid murdetekste (murdekeele näiteid) ja üle 10 000 lk. häälikuloolisi ja morfoloogilisi ülevaateid paljudest eesti murretest. Peale eesti keele murrete leidub siin materjali ka ingeri, vadja ja liivi keele kohta. Kogu see väärtuslik aines tik säilitatakse praegu Tartu ülikooli juures asuvas Eesti Keele Arhiivis.

Murdeainestiku kogumistööd on seni korraldanud AES-i Murdetoimkond eesotsas prof. A. Saarestega. Murdetoimkonna praegu käsilolevaist töist vääriks nimetamist peale rahvakeele sõnaraamatu ettevalmistustööde veel murdetekstide väljaande koostamine.

Keelelisi küsimusi on süstemaatiliselt käsitletud Emakeele Seltsi ajakirjas „Eesti Keel“, mis ilmub juba 1922. a. alates. Eriti on leidnud siin avaldamist teaduslikku laadi uurimused eesti ja sugukeelte alalt, aga ka puhtpraktilisi keeleküsimusi on jälgitud „Eesti Keele“ veergudel. Kõigile neile, kes keeleküsimusis soovivad orienteeruda, on „Eesti Keel“ asendamatuks ajakirjaks. „Eesti

Keele“ kaastöolisteks on olnud kõik meie tähtsamad keeleteadlased. Praegu on „Eesti Keele“ toimetajaks lektor J. V. Veski.

Üheks AES-i tegevusalaks Seltsi asutamisaastaist peale on olnud nimede-eestistamine. Juba 1921. a. avaldati nimede eestistamise propageerimiseks mitu sellekohast raamatutki, nagu „Eestlasele eesti nimi“ ja „15 000 uut sugunime“. Kahjuks aga leidis Emakeele Seltsi algatus esialgu poolehoidu ainult kitsamas haritlaskonnas. Rahvuslikuks suurürituseks on kujunenud nimede-eestistamine alles viimaseil aastail. Nüüdki on AES selle liikumise eesotsas, avaldades eestipäraste ees- ja perekonnanimede valimikke ning andes süstemaatiliselt nõu nii asutistele, perekonnaseisu-ametnikkudele kui ka eraisikuile nimede-eestistamise küsimusis. AES-i see üritus on igatahes rohkem vilja kandnud.

Peale eelmainitud tegevusalade võiks AES-i mitmekülgsest tegevusest nimetada veel järjekindlat ettekandekoosolekute pidamist keeleliste küsimute üle, hõimutöö edendamist ja liivlaste toetamist, väga mitmekesiste õigekeelsusküsimuste lahendamist (näit. isikunimede, kohanimede, oskussõnade õigekeelsus), keeleliste teoste avaldamist jne.

Nagu nendest mõningatest piirjoontest võib näha, on meie keeleelu juhtivate organisatsioonide tegevus olnud küllaltki viljakas ja mitmekülgne. Siia on koondunud kõik meie kandvamad keelemehed. Huvipakkuv on ehk siinkohal ka märkida, et nii Akadeemilise Emakeele Seltsi kui ka Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkonna praeguseks juhatajaks on prof. A. Saareste ja abijuhatajaks lektor J. V. Veski. Seega on mõlema asutise keeleline töö ka juba juhtivate isikute kaudu ühtlustatud.

„Tuleviku Radade“ jõulunumbri kaastöö palutakse ära saata 5. detsembr.

Valmimeister dir. Ed. Kansa 50-aastane

Dir. Ed. KANSA

Hiljuti pühitses „Tuleviku Radade“ abivalmim ja viljakam kaastööline — dir. Eduard Kansa — oma 50-ndat hällipäeva.

Juubilar sündis Paldiskis kaluri pojana 10. okt. 1887. a. Sai alghariduse kohalikus algkoolis, jätkas õppimist Tallinna linnakoolis, Hugo Treffner'i gümnaasiumis ja Tartu ülikooli matemaatika-füüsika teaduskonnas, mille kursuse lõpetas 1916. a.

Vabanenud kaitseväeteenistusest,

siirdus kohe pedagoogilisele tegevusele. Olnud pikemat aega juhatajaks Paldiski ühisgümnaasiumis, lühemat aega samal kohal Nõmme gümnaasiumis, kust määrati 1934. a. lõpul Tapa ühisgümnaasiumi ja keskkooli juhatajaks, millisel kohal töötab tänaseni täie innu ja andumusega.

Pole olnud kerge juubilaril elutee. Iseõppimisega ja tunniandjana tuli murda läbi majanduslikest raskusist. Kuid eestlasele omane püsivus, visadus ja tööarmastus on kandnud juubilaril läbi raskeimastki olukorrast. Ta senine elutöö on olnud väsimatu võitlus Eesti hea nime eest ka kõige laiemas mõttes. Raugematult on juubilaril käsi olnud tegevuses eesti koda ja kodu ehitamisel, riigile tublide kodanike, rahvale tulevikulootuse, nooruse kasvatamisel.

On palju neid, keda on juhatanud ja saatnud ellu juubilaril soe käsi ja süda, abivalmimis nii nõuga kui jõuga kõigile noorile ja vanemailegi.

Lisaks sellele on jätkunud aega ja tahet tegutsemiseks ka väljaspool kooliseinu, sest poleks mõeldav ükski kohalik suurem üritus ilma juubilaril kaastöötaja, olgu see kas Emadepäev, Vabariigi aastapäev, Võidupüha või muu — ikka jätkub aega, nõu, jõudu ja tahet. Erilise innuga näeme juubilaril töötamas Noorte Kotkaste organisatsioonis, kaitseleiidus, Isamaaliidus ja mujal.

Ed. Kansa valme

VIHMATILK.

Räästa servalt vihmatilkk
kilas kivile, mis maas:

„Kao eest! Veel pilk
ja järele jääb sust rusuraas!“

Kõlks! — pisut pritsmeid paiskus ki-
vilt rohtul

Ja kivi? — sellel polnud üldse ohtul!

Sa tunned härra Toppil?

Ta tormab kõigest jõust galoppi,
et kivimüüri purustada peaga.
Topp, seletan sull' paari reaga:
puupea ei puuri auku kiviseina,
puupeale tugev on ka tuustik heinal!

JABUR JAAK.

Jaak Jaburil läks iga ettevõtte nurja.
Ta siunas naabri silma kurja,
et selles tema äparduste konks ja haak.

Ei sigine, ei kosu karil!

Eks hoolega ta põldu hari,
kuid kesine ja kehv on ikka saak.

Ei märka ühte ainult Jaak:
kui naabrid juba kuivatavad loogu,
ta võtma hakkab alles hoogu,
et vikateile lüsi teha
ja pulki omakorda ootab reha.

Ning Jaagul jälle häda:
hein mäda!

Jaak Jabur siiamani
veel sedagi ei tea,
et talvel vanker korda sea
ja suvel säti saanil!

PRUSSAKAD.

Kilk kuulis koldes, kuidas prussakate
jõuk
siinsamas siunas peremeest:

„Va maamats-mõuk,
vett kuuma uhab meile selgal!
Mis eest?“

-- „Te muidu enam ju ei pelga
ja sinna, kuhu vaja pole, poete!“
neil' sõnas kilk.

Kõik, kes te seda kurba lugu loete,
kas taipate, kus tõetilk?
Kui teie toimetusel puudub tulu-tuum.
siis peremees on ikka kuri,
Te jalgealune ja turi
on varsti kuum.

KURG JA KONN.

„Ma protesteerin! Kus siis õiglus on?“
sai kurekurgust krooksuda veel konn,
kui kadus kure pukku.
Nii neeguski läks ajalukku!

SÖLG JA NÖÖP.

„Asjata su põlg,“
sõnas sõlg,
kui nõöbi silmas nägi viha.
— „Sul ikka hiilata on iha,
kes mind su varjus enam näeb!“
Nii nuuksus nõöp
ning nurinale andis veelgi lisa.

Meil elus samutigi mõni lõöp
ka tõstab kisa,
kui kaalukama varju jääb.

A. VAIGLA

Igaviku keel

Esimene haritud tõsieestlane K. J. PETERSON on luuleretooriliselt sõnutsenud: „Kas siis selle maa keel laulutules ei või taevani tõustes üles igavikku endale otsida?“

Meie nüüdisaja ühiskondliku elu korralduse ja keelearenduse astme põhjal võime vastata julgesti jaatavalt: võib küll — selle maa keel laulutules taevani tõustes igavikku otsida.

Eesti keel on igavikune keel, kui teie, noored tulevikutegelased, töotate: „Meie arendame armastusega ning innuga edasi esivanemate saavutusi emakeele alal. Mis jääb vajaka vanema põlve keelelises pärandis, seda arendame meie edasi — üha eesti keele kaunima kõlavuse ning suurema sisukuse poole.“

Tulevikuradalased! Igavikku otsib selle maa keel ka teie kaudu. Igaviku keel on eesti keel siis, kui te hardasti harite oma keelelisi võimeid, kui te vaimustusega viljelete oma vanemate keelt ning kui te hoolikasti rakendate seda hääd relva, mis meile on antud elava keele näol.

Igavikku otsib endale selle maa keel siis, kui tuleviku põlved visalt kannavad seda kaunist aaret läbi aegade võimalike vintsutuste — jõulise kõlavuse poole.

Ei tarvitse vist lähemalt seletama hakata meil viimaseil aastakümneil figureerivat keelekultuurilist liikumist — keeleuendust, mis üha võimsamaks ja tugevamaks muutub oma eesmärkide taotlemises. Keeleuenduslik liikumine on tormiline ja võimas püüd rikkaima, ilusaima ja parema eesti keele poole ning nende püüete kandvamaks aluseks on põhimõtted, mida ma allpool lühidalt puudutan.

1. Otstarbekohasuse põhimõtte taotleb keele rikkalikku sõnavara, täpsust ja selgust, mis on eelduseks parimale ning otstarbekamale keelele.

Keeleuendus taotleb uute tüvisõnade loomist eesti keelde, et viia teda lähemale väljendite rikkuse poolest teiste kultuurrahvaste keeltele, nagu on seda prantsuse, saksa, inglise jne. keeled. Selleks on loodud juba hulk tüvisõnu (näit. *roim, laip, relv, veendumus* jt.), kuid sellega ei ole veel lõppenud keeleuenduselt viljeldud sõnade loomine. Keeleuenduse eesmärgiks on luua eesti keelde umbes 1200 uut tüvisõna, milleks kasutatakse kunstlikku meetodit, nagu seda varemgi on kasutatud hääde tagajärgedega sõnade loomisel (näit. *roim, laip, relv, tõik, syyme, veenma, reetma*, jne.).

Siia kuuluvad ka grammatilised uuendused, nagu on seda *y* pro *ü*, *-tet* pro *-tatud*, *-nd* pro *-nud*, *i*-mitmus, *i*-superlatiiv, *-like* pro *-likkude* jne.

2. Keele ilu põhimõtte taotleb keele üldise iluga seoses olevaid küsimusi, et keelest ei saaks mitte tavaline ja igapäevane mõtteväljenduse abinõu, vaid see oleks ka väärikas kunstinstrument, millega luuakse ilukirjanduslikke väärtuseid, mis oleksid võimelised seisma kõrvuti maailma parimate tippsaavutustega sel alal. Üks eesti keele suursaavutusi on olnud

i-mitmuse (*ilusail hommikuil*, pro *ilusatel hommikutel*) ametlik tunnustamine. Selle põhimõtte tegelik teostamine on olnud kõige viljakam, tehes ühes seega meie keeleuenduse omapäraseimaks ja ainulaadseimaks kogu maailmas.

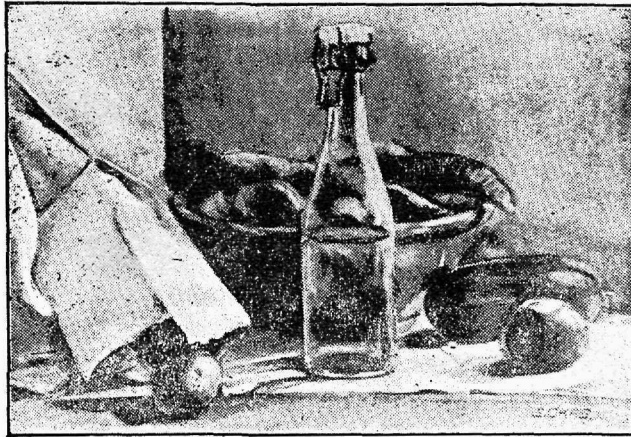
3. Rahvusliku omapärasuse põhimõtte taotleb mitmesuguseil põhjusil keelde kujunenud analoogiavormide asemele võimalikult häälikuseaduslike vormide loomist; ebavajalike võõrapäraste (degermanistlik sõnade järjekord jne.) kaotamisest. Iga rahvus püüab figureerida sõltumatusena ja iseseisvana teiste rahvaste peres, seks ta viljeleb kõike, milles väljendub ta vaimline omapära ja üldine vaimulaad, vaadates sellele kui mingisugusele kultuuririkastusele, mis nagu õigustaks tema olemasolu ja iseseisvust. Tähtsaim ja olulisim, milles esineb rahvuse omapära ja vaimulaad, on ta emakeel, millega ta väljendab kõige paremini ja kõige otstarbekohasemalt oma hinge õrnimaid ja salajasemaid tundmusi. Kui kaob emakeel — kaob ka rahvus. Mag. Joh. Aavik, meie keeleuenduse juht, ütleb kusagil: „Keel on rahva suurim omapärasus, ta hing. Rahvas kestab rahvusena niikaua, kui tal on oma keel. Kaotab ta selle ja omandab võõra, siis muutub ta teise rahva osaks ja sulab sellesse.“

Neile kolme põhimõtte koostööle tuginebki keeleuendus.

* * *

*

Olgugi et keeleuendus taotleb järelejätmatus ja võimsat püüdu rikkama, ilusama ja parema eesti keele poole, ei suudeta sellest aru saada ja töötatakse sellele kas teadlikult või alateadlikult kõigest jõust vastu. Sellele vastutöötamisele on rakendatud isegi ametlik keelelaager. Kuid hoolimata kõigest vastutöötamisist ja

E. Okkas, RKTkool

Nattüürmort (õli)

surveabinõudest on paljud uuendusist leidnud eluõiguse meie keeles, nagu on seda näit. ilusaim ja väärtuslikem uuendus — i-mitmus jt. uuendused. See kõik on nagu tunnustuse keeleuuendusele, et ta ei evi mitte keni väliseid raame, vaid ta evib väärtuslikku sisu, mis on väärt ja küps aset leidma ja kodunema eesti keeles.

Võib-olla tuakse veelgi vastuväiteid esile, kuid siis toogem esile ammulinud ajad. Meie emakeel rajati vääraluseile halbades tingimustes ja ümbrusis, kuna veel paar aastakümnet tagasi ei saanud me rahvas figureerida vaba rahvana. Taheti tolle aegsete eesti kirjakeele meistrite — umbkeelsete sakslastest kirikuõpetajate — poolt porri tallata ja salata eesti keele iseloom ja omapärasus ning selleks püüti painutada teda saksa ja ladina keele grammatiliste reeglite ja vormide alla. Ta on koostis ühest ainsast murdest, täis selle murde halvemaid vorme ja mälestusi 700-aastasest rõhumisajast — germanisme.

See kõik räägib keeleuuenduse poolt. Kui meie rahvas ei suutnud elada orirahvana võõrahvuse rõhumise all ja sellest vabanemiseks teostas oma elueesmärgi — vabaduse --

Vabadussõjas, luues ise endale riigi, siis ei suuda meie rahvas evida ka säärast keelt, mis on nagu püsivaks mälestuseks ammulinud kurbadele ja tumedaile aegadele. Seda veendumust aga tuleb kasvatada, et keeleuuenduslik liikumine saaks sama võimsaks, nagu meil on seda tänapäeval nimeede-eestistamise ja kodukaunistamise aktsioonid. Ja selle keeleuuendusliku liikumise kandvamaiks aampalkideks on vaba Eesti noorus, sest alati on nooruse puhas ja rikkumatu hing olnud vastuvõtlikum ja teostadatahtvam uusile häile ideile. Juba Vabadussõjas näitasid tulisilmsed eesti noored oma valmisolekut isamaa kaitseks, olles tarbe korral valmis ka ohvrite toomiseks. Ka nüüd olgu valmis vaba Eesti noored võitluse astumiseks prima, ilusaima ja rikkalikuma eesti keele eest, sest noorte tee on alati karm võitlustee, olles vaba igasuguseist takistavaist eelarvamusist. Vanem põlv aga ei evi kunagi säärast võitlustahet, nagu seda evivad noored. Nad tahavad jääda peatuma sinna, mis kord omatud nooruses. See on vananeva generatsiooni juures paratamatu nähtus, sest vanemas eas inimese vaim hakkab jääma rohkem kivinenud raami-

desse ja suleb end uusile aateile. Edasi! Vastu seista ja taunida on palju lihtsam ja kergem. Ütleb Fr. Tuglaski kusagil: „Kõik on hukkamõistja poolt: traditsioon, inimlik laiskus ja inimlik mõttetuiumus. Tal pole muud tarvis teha kui tarvitada ammukatsutud tundmusi, mõtteid ning sõnu!“

* * *

Väärtuslik ja ilus keel on nagu suureks eelduseks rahvustunde tekkimisele. Kui keel ei ole väärt rahvustunde tekkimiseks, siis jääb kahtlaseks selle rahva figureerimine vabana teiste rahvuste peres, sest ükski riik ega rahvus ei püsi vabana ja iseseisvana ilma rahvustundeta. Seepärast võideldgem keeleuuenuse eest, mis ei ole mõni utopistlik idee, vaid mis tegelikult on, lähtudes rahvuspoliitilisest seisukohast, täitsa elureformiline liikumine ja seda ka täie õigusega, sest tal on oludest väljakasvav õigustus.

Tänapäeva eesti noortele on siin suur tegevusväli, sest kunagi tuleb meil võtta enese hoole alla kogu meie rahvuslik iseseisvus ühes rahvuskultuuriliste aaretega. Siis, kui evime rikkaima, ilusaima ja parema eesti keele, nagu seda püüdleb keeleuuenuslik liikumine, siis evime ka sügavaima ja väärtuslikuma rahvustunde ja patriotismi, mida ei suuda kõigutada ega murda ükski võim. Austades oma keelt, austame iseennast.

Vaba Eesti noored, viigem lõpuni keeleuuenuslik liikumine, sest siis evime kord keele, mis on küps ja väärtiline kõrgeima kultuuri vahendiks ja väljendajaks ning mille üle ei maksa meil häbi tunda teiste kultuurrahvaste keelte kõrval.

„Kaugel näen kodu kasvavat“ — laulsid mineviku eesti mehepojad aastakümneid tagasi unistades isamaa vabadusest, nüüd aga laulame meie, vaba Eesti noored — „Kaugel näen...“ liginevat keelt rikkaimat, parimat ja ilusaimat.

HEINRICH LEPIKSON

Välis-Eesti päeva puhul

27. nov. pühitseme Välis-Eesti päeva kõikide väliseestlaste poolt terves maailmas. Sel päeval peavad väliseestlased, laialipaisatuna üle kogu maailma, ühes kodueestlastega tundma endid ühise suure iseseisva eesti perena. Täna tuletame meelde neid, kes praegu võõrsil, kaugel oma kodumaast, viibivad. Nimelt ei asu praegu Eestis 242 700 eestlast ehk teiste sõnadega: iga viies eestlane viibib võõrsil. Kõige enam asub eestlasi Venemaal, nimelt 180 000, edasi P.-Ameerikas 50 000, L.-Ameerikas 3000, Austraalias 2500, Aasias 200 ning mujal Euroopas 7000 eestlast. Oma ametilt jagunevad väliseestlased: oskustöölisi 42 prots., põllumehi 28 prots., merimehi 15 prots., lihttöölisi 11 prots., ametnikke 3 prots., ärimehi 0,6 ning üliõpilasi 0,4 prots.

Kuid mis sundis siis neid eestlasi endile võõrsil, võõra rahva seas, uut kodumaad otsima? Neid põhjusi on palju. Üheks peamiseks põhjuseks on aga see, et meie maal on puudus maapõuevarandustest ja kare kliima valitseb, osalt arvati ka, et välismaal paremad tööolud valitsevad. Sel põhjusel on paljud eestlased oma kodumaa Venemaa, Ameerika, Austraalia ja teiste riikidega vahetanud. Kuid on ka neid, kes mitte oma vabal tahtel, vaid olude sunnil kodumaalt on lahkunud. Näiteks viibivad ju praegu paljud eestlased Venemaal peamiselt revolutsiooni ja Maailmasõja tagajärjel.

Et võõrsil edukamalt oma olemasolu eest võidelda, on väliseestlased endile seltse ja organisatsioone asutanud.

sest viimaste kaasabil võimaldub neil kodumaaga sidet pidada ja rahvuskultuuri alal hoida. Mitmel pool on ka väliseestlaste-noorsoole pühapäevakoole asutatud, kusjuures viimastel mitte üksnes usuelu, vaid ka emakeele õpetamine on eesmärgiks. Kõige esmalt tekkisid väliseestlaste organisatsioonid Venemaal, kuid praegusel ajal on neist ainult rakukesed säilinud, kusjuures viimased teotsevad puhtkommunistlikul alusel. Kõige enam asub nüüd väliseestlaste organisatsioon Ameerikas, kusjuures suurim neist on New-Yorgis asuv New-Yorgi Eesti Haridusselts. Üldse on Ameerikas 16 organisatsiooni ja 1 kogudus, kes kõik kuuluvad Ameerika Eesti Liidu alla. Viimase väljaandel ilmub ka Ameerika eestlaste ajakiri „Meie Tee“, mis valgustab lugejaid nende kodumaa elust ja olust. Kuid mitte üksi Ameerikas, vaid pea igas maailmajaos on olemas väliseestlaste organisatsioonid, kuigi tunduvalt vähem. Kõikide nende väliseestlaste ja Välis-Eesti seltside keskorganisatsiooniks on Tallinnas, V. Posti tänaval asuv Välis-Eesti Ühing, kelle väljaandel ilmub ka väliseestlaste ühine kuukiri „Välis-Eesti“.

Ülalnimetatud organisatsioonid on välismaal väga tarvilikud, kuna eestlased, omades nõrga rahvustunde, ilma nendeta on paratamatult sunnitud

asukoha rahvaga kokku sulama. See aga ei tohiks sündida meie rahva niigi väikese juurdekasvu tõttu. Et väliseestlaste liikumist teiste rahvastega takistada, selleks peame meie, kodueestlased, kõigest jõust sidemeid looma väliseestlastega, informeerima neid meie kultuursaavutustega ja jälgima nende eluavaldusi. Sidemete loomisest väliseestlastega on kasu ka meie riigil, kuna väliseestlased, saades teada, millisel kõikumatul alusel meie pangad seisavad, usaldavad neile oma kogutud kapitale, propageerivad eesti saadusi ja tutvustavad võõrastele meie kaunist kodumaad, edendades sel teel turismi.

Eriti tähtis ülesanne sidemete loomisel väliseestlaste-noorsooga asub meil, koolinoorsool. Selle asemel, et astuda kirj vahetusse välismaalastega, peaksime ühendusi looma just väliseestlaste-noorsooga, tutvustades neile, millise progressi meie riik nende eemalolekuajal läbi on teinud. Ja ma arvan, et see ei oleks mitte palju, kui me lähenevate jõulude puhul Välis-Eesti Ühingu kaudu teeksime igaüks välismaal viibivatele eesti noortele väikese kingituse mõne eestikeelse raamatukese näol, et sel teel on neil võimalik oma emakeelt säilitada ja meie keeleuundustega tutvuneda. Nii siis: noored, täitke oma kohust, astuge sidemeisse väliseestlastega!

J. PAULSON.

Sügisluuletus

Ma leian — sügisel, tal veetleb hurm,
kuis on ta karmus, lein nii veetlev!
Oo — looduse nii ülev surm,
kuis oled sa nii majasteetlik!...

Nüüd sügislehti lamab juba maas,
ning nurmed hõbetund on hallast
ja sügisõõ meil saabumas on taas,
ta hall ja katab öösel kallast...

Ning öösel külmad, tormist ärevil,
tuulratas keerleb — see on sügisnali —
kuid siiski — vahest päevad särevil,
ei sügis ole alati nii vali...

Tuul sasib lehti raagund metsasalus,
käib üle maa ta vingel hool —
maakamar' kõvaks teind on sügiskalgus,
ning sügisvetel ojas käre vool —

Ja tumenema hakkab päeval valgus,
ta kaotab endast terve pool —
kell seitse — siis on vast ta algus,
kui sügishall veel hõbetamas sool. —

Ilusaid päevi Prantsusmaal

Pariis, see külalislahke vaimukas Euroopa keskus oli korraldanud rohkearvulisi rahvusvahelisi kokkusaamisi tänavu suvel. Ajal, millal kostab suurtükimürinat läänest ja idast, la douce France, sulnis Prantsusmaa, oli teinud oma prima, et lähendada rahvaid üksteisele.

Maikuust novembrini lehvivad 42 maailmanäitusest osavõtva rahva lipud Trocadéro platsil näituse peasissekäigu juures ja 100-hektarilisel maaalal annavad rahvad üksteise kõrval tunnistust oma tööst ja püüetest. Maikuust novembrikuuni peetakse Pariisis lugematuid rahvusvahelisi kongresse, mis on loendatud 100-leheküljelises kalendaariumis. Üheks rahvusvaheliseks kogunemiseks oli Rahvusvahelise Õpilaste Kirjavahetuse Büroode juhatajate kongress 15. juulil. Ka Eesti Büroo sai kutse osavõtuks ja Eesti esindajana viibisin nimetatud kongressil.

Veetsin Prantsusmaal umbes kuu aega, suurema osa sellest ajast Pariisis, 5—6 päeva Bretagne'is ja paar päeva Touraine'i maakonnas. Käesolevas kõnelen mõnest muljest, mis on jäänud nendest ilusatest päevadest.

Saabunud Pariisi õhtupoolikul, jätsin reisikohvrid oma uuses kodusse Cité Universitaire'is, rahvusvahelises üliõpilaste linnajaos, ja väljusin otsekohe, et näha ja kuulda Pariisi ja pariislasti. Suundusin tuntud teed Luksemburgi aia poole, seal edasi Seine'i kaldale, kuni nägin Notre Dame'i katedraali, „Jumalaema kirikut“, millega on seotud mõtted Victor Hugo teosest, mälestusi prantsuse keele õpingust koolis ja esimesed kindlamad kujutlused Pariisist. Hiljem, ühel õhtul, nägin mõjuvat etendust selle vana katedraali ees. Mängiti keskaegset müsteeriumi: „Le vray Mystère de la Passion“, maailma

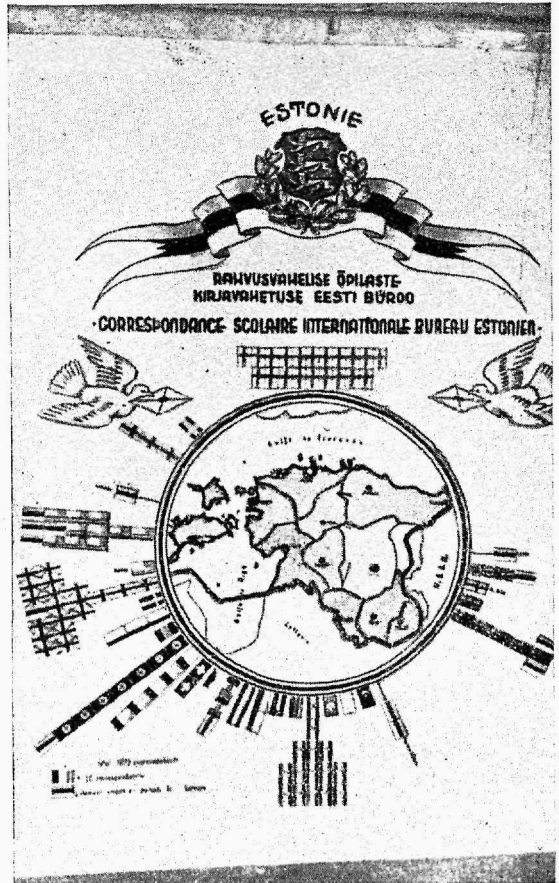
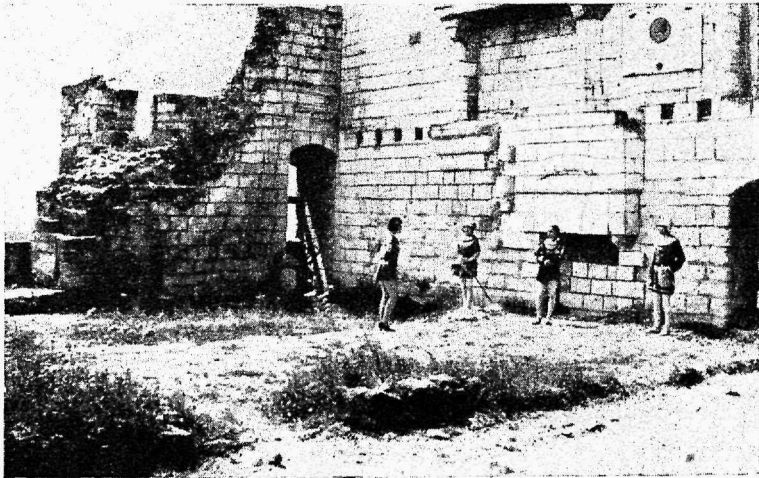

Diagramm RÕK-se Eesti Büroo tegevuse kohta näitusel Pedagoogilises Muuseumis Pariisis 1937.

„suurimat draamat“, Kristuse kannatuslugu. Keskaegne kuulus näidend hea ja kurja, valguse ja pimeduse igavese võitluse ainetel oli lavastatud uue aja moodsate tehniliste vahendite kasutamisega. Katedraali esiküljel elas sõna tõsisel mõttes. Kunstipärane valgustus tõi esile komplitseeritud hinge eri varjundid. Tegelaste suures kogus, vaatamata nende suurele distanttsile pealtvaatajaist, olid kõik selgesti eraldatavad, isegi kostüümide ja liigutuste pee-

Chinoni loss. Paremal ülal tahvel Jeanne d'Arce mälestuseks

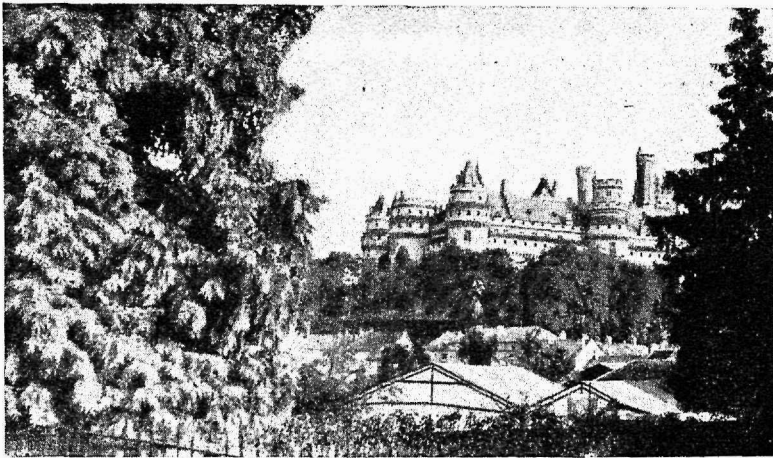
nusteni. Sügavasti mõjusid keskaegsed koorilaulud ja kirikukellade mäng öises kurbmängus.

Siirdugem taas Seine'i kaldale. Piki kallast asuvad raamatukauplajate-bukinistide kastid, mis ööseks suletakse, Seine'is peegelduvad linna tuled. Juba esimesel õhtul suundusin Concorde'i platsi poole, mille avarus ja elav liiklemine mulle väga meeldivad. Suurima naudinguga sukeldusin ka nüüd hügellükkemise keerisesse. Sajandeid säravaid elegantseid autosid veeres avaral platsil, lampidest hoovas valgust ja inimesi rändas. Enamus suundus näituseplatsi poole, sinna, kus tõusis fantastilisi ehitisi öös, kus süttis ja kustus ilutulestik.

Kordrvalt külastasin hiljem näitust. Oma ülesannet — propageerida eri maade looduslikke ja inimeste loodud varasid, on ta hiilgavalt täitnud. Kahtlemata on ta ergutanud inimesi suuremale aktiivsusele ja leidlikkusele, äratanud võistlus- ja edutahet. Näitus andis läbilõike inimese asukohtadest maakeral, eri maade iseloomustavatest omadustest ja nähtustest ja inimese suurepärase loomingu. Prantsuse asumaade

ürgelises ümbruses seisid elamud, mida kaunistasid hirmsad teivaste otsa püstitatud inimnäod, sissekäigu kohal väänlesid puust voolitud maod, istmed ja muud tarbeasjad olid ehitatud moonutatud inimeste ja loomade kujudega. Siin tundsid end olevat tõeliste luupainajate ürgkodus. Põhja-Aafrika asumaade, Tuniisi ja Alžeeria osas, kõndisid kitsaid tänavaid mööda, kus käsitöölised-pärismaalased oma rahvuslikus riietuses töötasid nii, nagu nad tegid seda harilikult oma kodumaal. Taoti vaske, valmistades lauakatteid, maaliti tumedaid joonistusi heledatele savivaasidele, töötati kullasepa aladel ja kooti telgedel kirjusid võõrapäraseid kangaid. Paiguti töötasid tõmmud lapsed nunnade järelevaatusel. Seal samas asus mitmesuguseid müügi-kohti, einelauad meelitasid rahvuslike söökidega, ajaviiteks pakuti madude tantsu, pärismaalaste muusikat jne. Kauged idamaised viisid olid, muu seas, laialdaselt levinud sel suvel üle kogu linna.

Prantsuse paviljonid, millest osa valmis suure hilinemisega, olid ehitatud ja sisustatud väga maitsekalt. Eriti hooned kandsid oma maakonna

Pirrefonds'i loss Touraine'i maakonnas

ilmet ja andsid palju kultuurloolist materjali. Saksa ja Vene paviljonid seisis vastamisi ja olid mõlemad imposantsed välimuselt. Saksa paviljon andis tunnistust sakslase töökusest, ja hoogsalt edasitormavad kujud Vene paviljonil olid haaravamaid väljapanekuid näitusel. Mees vasaraga ja naine sirbiga, üks teise kõrval, olid moodsa töö-kultuse kohaseks kehastuseks. Kolm Balti riiki, 3 venda: Eesti, Läti, Leedu, esinesid ühises paviljonis, eri tubades.

Peale üksikute riikide olid väljapanekud koondatud ka eri alade järgi, nii esinesid eri paviljonides: raamat ja mitmesug. väljaanded, sotsiaalküsimused, haridusala, linlus, maaelu, ehitusealad, kehakate, transport, peod ja ajaviide jne. Ka kirik esines oma paviljoniga. Paviljonide üldarv näitusel oli 300 ümber.

Näituse puhul oli asutatud ilus ja suur akvaarium, mis jääb püsima ka näituse lõppemisel, samuti jääb püsima uus kunstimuuseum rikkalike kunstiteostega ja muidki ehitisi.

Näituse üheks eesmärgiks oli populariseerida teadust ja kunsti, viia neid rahva sekka. Väljapanekud andsid hiilgava tunnistuse sellest,

kuidas prantslane seda teha oskab (nt. Palais de la Découverte, Avastuste Palee). Ka teist tänapäeva probleemi, kuidas rakendada tehnikat ja mehaanikat tegelikus elus, kuidas ühendada ilu ja praktilist otsustarvet, oli peetud silmas ja sagedasti leidlikult ja suurejooneliselt lahendatud. Liiga vähe oli siiski aega ja jõudu selleks, et tutvuda kõigiga.

Ligemalt nädalapäevad veetsin Põhja-Bretagne'is. „Pension Annick'i“ 5-ndal majakorral avanes vaade Atlandi ookeanile. Öhtul uinudes, peatus pilk viimsena merel, hommikul vara kostis läbi une tõusu mühin, aknad olid alati pärani ja silmi ees alati kaugused. Elasin Chateaubriand'i, maailmakuulsa romantiku sünnilinnas, St. Malo's. Öhtul kõndisin vanal kindlusemüüri ümber linna, vaatasin imelikkudele renessanssstiili korstnatele, vaatasin üle kivimüüri kitsaile tänavaile, all. Küll oleksid muistsed julged mere-mehed imestanud, kui nad oma kodulinna müürielt hetkeks oleksid saanud vaadata alla tänapäeval: linnarahvas istus tiheda koguna avaral platsil, ja müüriäärsele ekraanil vaheldusid kinopildid: laevad asusid teele

ja nägematust kehast tulev hääl kõneles sellest, kuhu nad sõitsid, sügavas maapõues askeldasid inimesed ja jällegi seletas seesama hääl nende toiminguid. Siis tuli lõbusaid naljapilte, mida rahvas naerdes vastu võttis. Selliseid etendusi oli korraldatud linnarahvale korduvalt.

Ühel rännakul mereäärsetel kaljudel seisin äkki üksiku künka ees, millel oli rist peatsis. See oli nimetu haud avaruste süles, mere ja taeva vahel, kõrgel kaljul. Kellegi hell käsi oli langetanud mõne põllulille kivikestele, millega küngas oli kaetud. See oli Chateaubriand'i haud.

Kui näha seda rannikut särava päikese käes, siis selgub, miks nimetatakse teda Côte Emeraude'iks (Smaragdi rannikuks). Kogu ookean on nagu suur roheline kalliskivi.

Hiljem, võttes osa rahvusvahelisest keskkooliõpetajate kongressist, külastasin nimetatud kongressi liikmetega Touraine'i maakonda ja Loire'i jõe ääres asuvaid kuulsaid losse ja viinamägesid. „La Loire est une reine et les rois l'ont aimée“ (= Loire'i jõgi on kuninganna ja kuningad on teda armastanud), ütleb keegi kirjanik.

Seda armastust tunnistavad arvukad kaunid lossid jõekaldail, milles kuningad nii meelsasti on viibinud. Suur osa neist on säilinud imehästi ja mineviku sisustatud ruumes imestad, et ei leia eest ka muistseid elanikke, kes kõnetaksid võõraid kaunis klassilises prantsuse keeles.

Blois-la-Charmente, Võluv Blois, Louis XII linn. „Toute une floraison italienne s'épanouit aux façades des vieux logis“ tõeline itaaliaalik õitseng puhkab nende vanade ehitiste fassaadidel, kirjeldab keegi seda linna. Kuulsa ja suursuguse lossi saalis tohtisime veeta röömsaid hetki pidulikul einel, millel teenrid ringi kandsid toitusid, nagu oleksid nad täitnud mõnd ülevat rituaali. — Chambord, kõrgete isandate jahiloss, arhitektuu-

riline kunstiteos, mälestab Francois I-se elamusrikkaid päevi, Päikese kuningat, Louis 14-ndat, kelle ajal, muide, oktoobrikuu õhtuil Molière kandis ette õukonna esimest korda oma näidendeid „Monsieur de Pourceaugnac“ ja „Le Bourgeois gentilhomme“. — Amboise, kauaegne Prantsuse kuningate residents, peegeldus nii imekaunisti jões, et raske oli lahkuda sellest vaatest. Siin, Püha Florentini kabelis, puhkab ka Leonardo da Vinci, suur kunstnik ja mõtleja. Öhtupoolikul saabusime Vouvray'sse, kuulsasse veinitööstuse keskusesse, ja õhtul Touraine'i pealinna, Tours'i. Südamlikud ja külalishakked elanikud juhtisid uhkusega tähelepanu sellele, et nende maakonnas kõneldakse Prantsusmaa parimat, „ilusaima ja puhtaima aktsendiga“, keelt. Samuti osutati uhkusega rae-koja saalis seinal asuvatele näopiltidele, mis kujutavad nelja kuulsamat kohalikku kodanikku, kelleks on: Rabelais, Descartes, Balzac, Vigny.

Ka järgneva päeva pikil muretuil retkil kogusin unustamatuid muljeid kaunist viljakast maakonnast, „Prantsusmaa aiast“ — le Jardin de la France — ja tema isandlikest lossidest. Ei jõua kõnelda siin kõigest, aga Chinon'i pean siiski mainima. Siin kohtas noor karjaneitsi Jeanne Prantsuse troonipärijat. Külaliste auks olid prantslased lavastanud ühe stseeni Jeanne d'Arc'i elust — tema kohtamise Dauphin'iga. Kuum päike paistis Chinon'i kunagise lossi varemeile ja noor näitlejatar, olles põlvitanud kuninga ees, astus akna juurde, millest kunagi olevat vaadanud välja kangelatar Jeanne ning lagunevate müüride vahel kõlasid hingestatud sõnad armastusest kodumaa ja kuninga vastu.

Nüüd aga veel ühest tähtsast päevast, 15. juulist. Sel päeval peeti õpilaste rahvusvahelise kirjavahetuse rahvuslike büroode juhatajate koosolekut Pariisis, Palais Royal'is,

Rahvasteliidu Vaimlise Koostöö Instituudi ruumes. Kokku oli tulnud esindajaid Austraaliast, Eestist, Itaaliast, Poolast, Prantsusmaalt, Saksast, Šveitsist, Suur-Britanniast, Rumeeniast, Tšehhoslovakiast, Ungarist. Istuti pika ovaalse laua ümber, keskel Prantsuse Büroo ja C. S. I. (Correspondance Solaire Internationale) i Permanentse Büroo juhataja, Monsieur Ch. M. Garnier, kes toimis rahvusvahelise koosoleku eesistujana. „On nii kahju, et ei ole võimalik näha Monsieur Garnier'd sagedamini,“ ütles omavahelises vestluses Inglise esindaja ja Permanentse Büroo abijuhataja Mr. M. F. Renfield. Tahaksin ütelda kõigi kohta: On nii kahju, et ei saa neid kõiki näha sagedamini.

Pärast Maailmasõda levisid püüded lähendada rahvaid üksteisele. Aastaid kestnud vaenu propagandale propageeriti rahvaste vastastikust arusaamist, üksteise hindamist ja heasoovlust. Üheks selliseks avalduseks oli Õpilaste Rahvusvahelise Kirjavahetuse Keskuse asutamine 1919. aastal. Algusest peale on Monsieur Ch. M. Garnier olnud selle keskuse juhatajaks ja hingeks. Viimati olid rahvuslike büroode esindajad koos 8 aasta eest ja olime seepärast nüüdsel kokkutulekul üksteisele isiklikult kaunis võõrad.

Avakõnes koosoleku juhataja ter vitas kõiki ja tutvustas koosolijaid üksteisele. Arutluste kestel rõhutati seda tähtsat osa, mida omab kirja koostamine ja pideva kirjavahetuse arendamine isiksuse väljakujundamisel. Peale isikliku kirjavahetuse on ka võimalik mõnesuguse rühmana, nt. kogu klassina, kirjutada mõnele teisele maale ja siis ka õppeeesmärgiga paluda teateid ja andmeid ühe või teise asja kohta. Kui rühmatöö on pigem mingi ühine teematöö, siis on isiklik kiri tõeline individuaalne looming. Et kirjavahetuse tase oleks kõrge ja selle arene-

mine edukas, oleks aga alati soovitatav õpetajate elav huvi asja vastu ja nende kaasabi kirjavahetuse korraldamisel.

Järgnevalt Pariisi ülikooli õigus teaduse professor A. G. de Lapradelle esitas ettekande teemale „Kirjavahetus sotsiaalselt vaatekohalt.“ Kõneleja leidis, et rahvusvaheline õpilaste kirjavahetus teenib edukalt õppetöö eesmärki, arendades keeleoskust ja laiendades teadmisi, kuid, olles sündinud rahvusvahelise sõpruse ideest, tal on veel suurem tähtsus sotsiaalse ja moraalse kasvatus e tegurina.

Pärast ennelõunast koosolekut sõideti ühisele déjeuner'le väljaspool linna asuvasse „Autour du Monde“ („Ringi ümber maakera“) klubi ruumesse. Nimetatud klubi liikmeiks on need, kes on ümber maailma reisinud, ja nende hulka kuulub ka härra Garnier. Vaatlesime huviga suurt jaapani aeda, milles klubihoone asus, ja kuulsime klubi raamatukogu ja lugemistoas klubi asutamise ja arengulugu. Lauakõnedest on eriti meelde jäänud Itaalia esindaja, prof. del Vecchio kõne, milles tema, meenutades Prantsuse luuletajat, A. de Vigny'd, kõneles vaimustusega „vaimu rahvusest“ (nation de l'esprit), rahvusvahelisest rahvusest, kuigi oleme peale selle veel prantslased või itaallased, sakslased või ungarlased jm. Olin üllatatud ja liigutatud tähelepanust, mida rahvad üksteise vastu väljendasid. Ungari esindaja, siirdudes oma kauge hõimlase poole, lausus nii veenvalt: „Kui astusite sisse, teadsin, et olete eestlane, oleksite võinud olla ehk ka veel soomlane!“ Kui vestluses Poola esindajatega lausuisin: „Oleme ju naabrid,“ parandati mind ja öeldi: „Ei, enam, sõbrad!“ Kahjuks polnud koosolekul esindajaid Soomest, Lätist ega Leedust.

Pärastlõunane koosolek peeti Pedagoogilises Muuseumis, C. S. I.

Prantsuse büroo keskuses. Oleme vahetanud selle bürooga palju kirju ja oli eriline heameel viibida siin, kust meie Eesti büroo oma algpäevil on saanud nii palju sõbralikke juhatusi. Nüüd arutati ekskursioonide, suvilagarite ja muude isiklike kokkupuutumisevõimaluste korraldamist noorte rahvusvaheliste kirjavahetajate vahel. Siis vaadeldi C. S. I. väljapanekuid Pedagoogilises Muuseumis korraldatud näitusel, milline moodustas ka osa suurest maailmanäitusest. Väljapanekuid oli rohkesti, neid oli saabunud eri maade büroode poolt. Oli diagramme ja ülevaateid, oli kirju ja kirjade albumeid, oli kirjavahetuse teel saadud mitmesuguste materjalide kogusid, nii leidsin rahvusvahelise toidureseptide kogu, tantsude kogu ja palju

muud. Ka Eesti esines oma väljapanekuga. Olime saatnud diagrammi oma tegevuse kohta ja Prantsuse büroo oli lisanud meie diagrammile ülesvõtteid Eestist, mis oli saabunud nende õpilastele. Ungari büroo laualt leidsin albumi, mis oli koostatud Eesti õpilaste kirjadest.

Üldine nõupidamine lõppes Prantsuse büroo poolt pakutud teega. Kui mina jumalagajatuks laususin juhatajale, Monsieur Garnier'le: adieu! vaatas ta otsa etteheitvalt ja ütles: „Ei tohi ütelda *adieu*, peab ütleva *au revoir* (nägemiseni)!“

Juba on möödunud enam kui kolm kuud. Loodan aga, et tulevik võimaldab veel palju rõõmsaid teekondi ja kokkutulemisi kõigile, kes on huvitatud rahvusvahelise sõpruse ja mõtlemise arengust.

VAIKE VÄLLAMÄE

*Juba paistvad kodutuled —
eemale kõik elumured!
Säält puude vahelt tuld näen loitmas.
Mu hinges rõõmupäike koitmas.
Mu kodu.*

*Lihtsas majas sooserva pääl
õnn mul säääl.
Nii palju mahutab ta südamesoojust
ja voorust.
Ei ma pole iial näinud sinus toorust.
Mu kodu.*

Kodu

*See ongi nüüd kodunurm, kus mina
astun,
karvane koeratuustike jookseb vastu.
Ka tema on osake mu kodurõõmu,
ja kaevuvesigi, mida jood, hea söömu.
Mu kodu.*

*Iga puuke, iga leheke sel,
tema vastu olen õrn ja hell.
Kodutammetki vaimustub rind.
Ma kaisutan sind.
Mu kodu — mu õnn.*

EEDA KOOK

*Ju kaigub kaugelt mürsumõna
ja sõdursaapaist võppub maa.
Ehk saabub aeg, mil ainus sõna,
mil ainus õigus on — hurraa! —“?*

Noorte laul

*Ei! Kuigi sõjavanker rullub
ju surma sõtkub Marsi tald;
ja kuigi kõik, mis mõtleb hullub,
ning ainus ihk on — vägivald. —*

*Siis trotsib meie tahtekindlus
veel seda hurjund hävingut,
siis näitab meie vaimukindlus
kesk vana hukku vastse lävingut!*

Reisi- vestlusi Ungarist

Debreceni linn

„Trianoni leping oli ungarlastele draamaks, mille ohvriks nad said,“ ütleb hr. Sauvageot* oma kaunis raamatus Ungari üle, millele ta andis pealkirjaks „Ungari avastus“ („Decouverte de la Hongrie“). Ja tõesti, võib aru saada Ungari uuest seisundist Trianon'i lepingu kaudu, kui mõelda, et 67,8% on ta oma territooriumist kaotanud ja 58,8% oma rahvastikust, võrreldes 1913. a. arvudega. Kuid kui ma sulle võtan sel puhul, siis mitte, et anda teile väga täpseid andmeid selle maa üle, vaid eelistan teile pigem kiire käega joonistada visandeid, mille paremuks on elavus ja isiklik värving.

Selle suveni tundsin Ungarit vaid prantsuse kirjanduse kaudu, kus ta on enam või vähem hästi kujutatud. Mõne silmapaistva ungari professori arvamuse järgi, kellega minul oli rõõm vestelda selle üle, on prantslased need, kes välismaalastena on suutnud parimalt maalida seda imesteldavat maad, tungida tema rahva äärmiselt komplitseeritud hinge.

* Hr. Sauvageot on juba aastaid prantsuse keele lektoriks Budapesti ülikoolis. Ta raamat ilmus a. 1937 Alcan'i kirjastusel Pariisis.

Kuid selline teadmine pole veel ühe maa tundmine. Võimatu on temast omandada õiget kujutlust. Et mõistate siis, kuis olin õnnelik, saades sel kevadel Budapesti Rahvusvahelise Õpilaste Kirjavahetuse Büroo esimehe, dr. Atanyi kaudu sõbraliku kutse osa võtta Debreceni ülikooli suvekursusist. Ma otsustasin võtta rõõmsalt vastu suurmeelse pakkumise ja asuda teele määratud sihtkohta võimalikult paljude väikeste peatustega linnades, mida ma veel ei tunnud. Niiviisi reisida on oivaline. Asusin Viinist teele ühel juulikuul ilusal hommikupoolal, et minna sealt Budapesti, mööda kaunist „sinist“ Doonaud, mis sel päeval, paraku, veeretab pisut ükluiselt oma võimsaid hallkollakaid voogusid. Kuna Budapesti saabutakse alles kella üheksa paiku õhtul, võisime vee peal puhata kogu pika päeva. Esmalt on maastik väga pitoreskne, hiljem on pisut väsitav vaadata Doonau lame-daid kaldaid, mis tundide kaupa läbivad Ungari lagendikku. Pärastlõunane pilt muutub rõõmsamaks, maa muutub jälle künklikumaks, pakkudes silmale võluv-meeldivaid vaateid. Kaunis kõrged künkad, mille nõlvad on kaetud metsade ja viina-

mägedega, palistavad jõge. Laevsillal uurivad arvukad turistid uudishimuga rooma mälestusmärgi jälgi või lossivaremeid, mis dateeruvad Türgi sõjakäigust. Siis taas peatub meie laev naervalt rõõmsa linna juures. Ta laiub meie ees puhtana ja sõbralikuna nagu hästi kaetud laud. Temast hoovab selline võlu, et isu tuleb pööraselt ruttu-ruttu lahkuda laevalt, et minna elama seda rahulikku ja vaikset elu, mida peaks elatama seal. Hommikul olime näinud legendaarset Bratislavat, vastu õhtut äratab tähelepanu taas Esztergom, riigi peapiiskopi asukoht majesteetliku katedraaliga, millest möödume. Idamaa eelpostina see katedraal kroonib uhkelt kaljuse künka harja. Ent öö saabub varakult neis Euroopa mais ja lähenedes Budapestile, on kaunis loodus juba vaibunud sügavaimasse hämarusse.

Budapest... Meie ees avaneb pimestav perspektiiv ehitistele, mis ääristavad kumbagi kallast. Kuna maabumiskoht on linna südames eneses, on meil täieline võimalus nautida muinasloolist panoraami, mis lahti rullub meie silmade ees, sarnanedes tuhat ja ühele ööle. Usun, et kui tahetakse täielikult nautida selle kauni linna võlurvust, vaja minna sinna südasuvel laevaga ning saabuda õhtul. See on ilmselt romantiline, kuid täiesti kokkukõlas selle grandioosse lavastusega: raske suviöö ühineb niihästi nende fantastilise ilmega uhkete ehituste ja monumentidega, mis on valgustatud leidlikult kahvatu prožektorivalgusega. Parem kallas Buda linnaga, olles kõrge, annab veelgi pimestavama efekti ning ei väsi imetlemast toredat kuningalossi pikal lamedal künkal, kalurite kantsi, teravate tornikestega külgedel, Püha Gellert'i mäge pühaku imeväarse monumentidiga. Paremalt kaldal on parlament oma pisut „westminsterliku“ ilmega, nagu seda mainib hr. Sauvageot. Ma ei oska kirjeldada, kuidas

see on muljestav, ning esimesest pilgust mõistan, et ungarlased võivad olla „armunud oma kaunisse pealinna“.

Kuid pole enam aega anduda romantilisile unelmaile. Juba maabub laev ja kogu välismaalaste hulk, enamik samu uudishimulikke turiste nagu minagi, rühivad laevast välja. — Viinis mind oli juhutatud mu saabumisel Austria Öp. Rahvusvahelise Kirjavahetuse Büroo kaudu 100 prots. Viini daami juurde. Ta võttis mu vastu võluva armsusega, millist ei kohta kuskil mujal maailmas kui austerlaste intiimses pealinnas. Budapestis sain tutvuda Öpil. Rahvusvahelise Kirjavahetuse Büroo juhatajaga alles hoopis hiljem. Ta oli sel hetkel Pariisis Öp. R. K. maailmakongressil. Väga rahuldununa võtsin siiski vastu pakkumise asuda elama ühte kalvinistlikku kodusse. Pean tähendama, et kirik mängib Ungaris tähelepanuvääset seltskondlikku osa ning kalvanism on seal laialdaselt levinud. Mul on juhus sellest kõnelda veel hiljem. Käesoleval hetkel toon vaid järgmise fakti. Härra, kes meie eest lahkesti hoolitses ja oli ise kalvinisti pastori poeg, küsis meilt teatud rahutusega, kas me polevat ehk katoliiklased. Usun, et katoliiklikus kodus meile oleks asetatud vastupidine küsimus. Luteriusulistena võeti meid vastu südamlikult, nähtavasti polnud selles midagi šokeerivat. Meid juhutati väga ruumikasse tuppa, mis meie arusaamise järgi oli pigem saal — ungarlane armastab avarust ja valgust — ning nende mõne päeva jooksul, mis seal viibisime, hoolitseti meie eest suursuguseima külalislahkusega naeruväärselt väikese tasu eest. Hoolimata kogu maja valjust ilmest, noor teener, kes rääkis ainuüksi oma emakeelt, heitis meile igal juhul täiusliku viisakusega oma šarmantse „Küss die Hand“, harilik tervitus, muide, Budapestis nagu Debrecen'iski, mis on viini algupära.

Hobuste kiirjooks puszlas

Järgnevad päevad olid pühendatud uitlemisele, täis mitmesuguseid kauneid muljeid, mis olid siiski teist laadi kui mu saabumisõhtu omad. Praegusel kohal toon lühidalt, mida hr. Sauvageot ütleb Budapestist. — Aastal 1837 oli Budapest vaid väike provintsilinnake. Ühe sajandi jooksul on ühe heroilise rahva üllas püüd tast teinud suure moodsa linna, mis võib võistelda maailma kauneimate pealinnadega. Need on kaks linna, mis sirutavad kätt üle Doonau. Pest on moodne linn, kaubanduse, äri ja rea lõbustuste keskus. Buda on mineviku linn... Mulle jutustatakse huvitavat fakti, et Budas olevat teatud vaeste-linnaosade elanikke, kes pole veel kunagi käinud üle silla Pestis. See meenutab mulle teatud juhtu Pariisis. Puhasverd pariisitar parimast kodanlikust klassist ütles mulle ühel päeval, et ta polevat veel kunagi käinud Montmartre'is!

Ent ma jätkan oma üksildasi uitlemisi, jõudes ühel kaunil pärastlõunal Püha Margarete saarele. See suur madal saar keset Doonaud on sulnis peidupaik neile, kes on sunnitud suve veetma suures käärikas lin-

nas. Väga elegantne rahvas tuleb sinna puhkama värskete puistute varju või suurepäraseisse aedadesse.

Väsinud pikast jalakäigust, peatun ühes neist aedadest, ilusas nagu muinasjutt. Kujutelge taustaks küngaste mahedat joont ning puudetukkadest ümbritsetud väikest maist paradüsi: igat värvi lillede küllus, täiusliku maitsega seadeldud, jah, see on subliim. Ungarlased on tõesti imeteldavad aednikud. Ma peatun seal tundideks.

Viimane õhtu on pühendatud jalutuskäigule, mida tahaksin veel palju kordi teha oma elus. Ma läksin Püha Gellert'i mäele ja sealt laskudes kõndisin piki Doonau mõlemat kallast Elisabeth'i ja Kettide silla vahel. Pahemal kaldal on lai puistee, ääristatud paleedest ning luksusrestoranidest. Elegantne rahvas jalutab, üha alatine edasi-tagasi. Jääb suursugune mulje. Arvutuid mustlasorkestreid kuulduv öises linnas.

Järgmisel päeval lahkun Budapestist, et jätkata oma teed Debrecen'i, mu pika palverännaku sihtpunkti. Ma ei või ütelda, et tunneksin ungarlaste kaunist pealinna, kuid kaasa viin

tunde, et olen elanud mõne päeva tema õhkkonnas. Mul on kujutus hästi riietatud ning eriti hästi kängitsetud pestilaste rassilisest kultuurist, mille kaine elegantsus nii hästi annab edasi, nagu ütleb hr. Sauvageot, teatud respekti, mis on kultuurinimesel enese vastu.

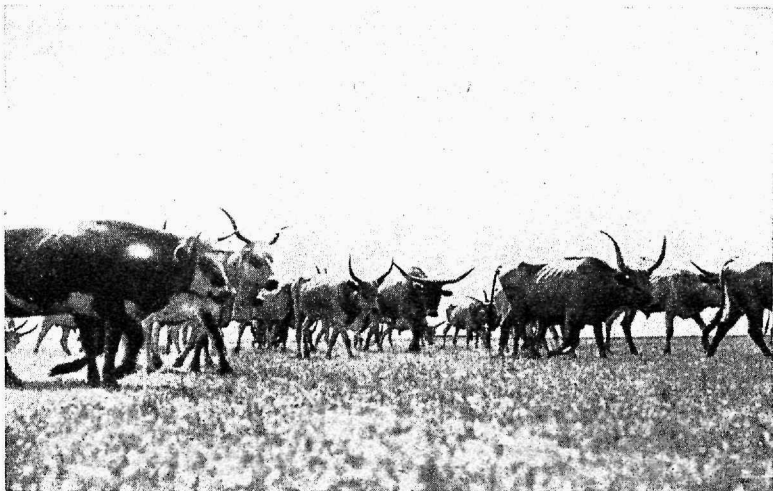
Rong läbib pikkamisi Ungari avarat legendikku. Viinamarjaistandused, viljapõllud, maisi- ja tatrapõllud, tomati- ja suhkrupeedikasvanded laiuvad meil ees. Üsna rööbaste lähedal on vahel meloonide ja vesimeloonide rida. Puszta päikese soojest kiirist valminud, see tore puuvili lebab seal suurte smaragdroheliste, kuld kollaste munadena. Sel lagendikul on ka oma lind, pidulik tõsine toonekurg. Siin-seal kerkivad väikesed külakesed nagu Väike-Venemaa omad.

Reis Budapestist Debrecen'i kestab vaid ligikaudu neli tundi ning me saabume vastu õhtut. Kuna me oleme esimese augusti kursuste piduliku avamise eelpäeval, leiab jaamas aset välismaalasist osavõtjate ametlik vastuvõtt. See on tõeline keelte Paabel. Te kuulete ungari keele kõrval prantsuse, saksa, inglise, itaalia, poola, rootsi, soome, rumeenia ja teisi keeli, ka eesti keelt, kuna meie kodumaad esindab salk noori tütarlapsi. Kõik need rahvused grupeeruvad igaüks oma juhi ümber. Linnapea laseb meil koguneda ootesaali, kus ta peab meile liigutava kõne, esmalt unagri keeles, mida ta kordab, siis prantsuse, saksa, itaalia ja inglise keeles. Need neli, on muide, keeled, mis domineerivad kursusel, ikka prantsuse keelega eesotsas. Võib tõesti kõnelda prantsuse keele kiirgamisest Debreceni ülikoolis. See on imponeeriv. Siis, kuna ma ei kuulu eesti grupi hulka, pean mööduma ülikooli sekretäri laua eest ja ennast üles andma. Esimesist viisakuslauseist pääle, mida vahetasin preili Ilona Varga'ga, suvikursuste sekretäriaga, olid loodud sõb-

ralikud sidemed Debrecen'iga. See hurmav isik, kes, muide, räägib väga korrektset prantsuse keelt, näib väga hästi juba olevat informeeritud minu isikust. Ta varustab mind suure ümbrikuga, mis sisaldab kõik vajalikud teated. Ja kogu mu Debrecen'is viibimise kestusel ma elan nagu maal, kus voolab piima ja mett (un pays de cocagne), mul pole ühtki muret oma isiku suhtes, mind ümbritsetakse igasuguse tähelepanuga. Peab tõesti imetlema kursuste juhatust, kes oma mitmesajaliikmelise perekonna eest nii suudab hoolitseda.

Debrecen on endine alev, mis möödunud sajandil muutus kaunis suureks linnaks. Tal on üle saja tuhande elaniku. Tänavad on seal avarad. Keslinna majad meenutavad pisut Budapesti omi. Külastasime väga ilusat muuseumi ja väga haruldaste raamatutega raamatukogu. Debrecen'il on ka krematoorium, kuid, imelik asi, ta ei funktsioneer, kuigi protestante on palju, katoliiklased riigi peapiiskopi korralduse tõttu on keelanud neile seda kasutamast. Ülikool asetseb suure tamme metsa serval. Ülikooli äsja ehitatud keskosa on väga imposantne. Ilusais villades tema ümber elavad enamasti professorid ja ülikooli juurde kuuluvad isikud. Suur mets mõjutab ka üliõpilaskonda. Kahe sammu kaugusel keskusest asuvad imevärsed soojad kalatiigid keset metsa. See on paradüüsilik Ladina kvartaal. Debrecen'i suvekursusi peetakse a. 1927 peale. Nad on saanud kümne aasta jooksul kokkutulekupaigaks mitte ainult rahvusvahelisele noorusele, kes üksteist tundma tahavad õppida, vaid ka kõigile nendele, kes huvi tunnevad ungari kultuuri, tema rahva kunsti kui ka kirjanduse ja muusika vastu.

Päev on väga täidetud. Võib osa võtta oma valikut mööda igasuguseist loenguist kella kaheksast lõunani ning kella neljast seitsmeni. Neid on olemas ülevaid. Ma ei või meenu-

Kari puszta

tada liigutustundeta eminentse professor Jean Hankirs'i*) loenguid poeetilise draama üle ungari kirjanduses. See on ka tema, kes kannab ette nii haaraval viisil prantsuse värssse. Muide, akadeemiline ungarlane on latiniseeritud ungarlane. Kõige selle kohal hõljub ühe rahva pateetilise kannatuse idee.

Kuna me einestame linna kolmes parimas restoranis, oli alati võimalust teha huvitavaid tutvusi. Nii õppisin tundma enamasti kõigi rahvuste sealviibivaid esindajaid ja mõnedega sõlmusid sõprussidemed liigutaval viisil. Mõni päev tagasi kirjutas minule Apeldoornist (Hollandist) preili Elly Hoekstra — ta oli muide meie kursuste täht: ta rääkis ungari, itaalia, inglise, saksa ja prantsuse keelt imesteldaval viisil. Olin sunnitud lahkuma Debrecen'ist kaks päeva enne kursuste lõppu ja ta kirjutab mulle: „Viimased päevad Debrecen'is olid ilusaimad. Rahvuste pidu oli äärmi-

selt lõbus ja kestis koiduni. Kursuste lõpetamine oli väga imponeeriv.

Meie kõik pidasime väikese kõne. Kuis ungarlased on hurmavad! Nägemiseni kuski maailmas! —“

Võiksin teile kirjutada veel lehekülgi oma muljeist, kuid aeg kiirustab ning enne lõpetamist pean teile jutustama ühest ekskursioonist Hortohagy'sse, Ungari suurimasse p u s z t a s s e, kus hobused on vabalt karjas. See oli ainus kord, kus kahetseksin, et ma polnud üksinda, niivõrd oli see grandioosne, see perspektiivideta ja vaatepiirita tasandik: magyari tasandik. Õhk on seal kristallpuhas ning kuski ma pole näinud nii kaunist päikese loojangut. Kursuste lahke juhatus oli pannud käima kogu selle karjaste kuningriigi suure masinavärgi: c z a r d a ' s (kõrtsis) meile tantsiti tõelist c z a r d a s t, karjaste kvartett laulis meile p u s z t a -laule ning süs oli ülev vaatepilt: lasti meie eest mööda tormata ühe kilomeetri ulatusel metsikute hobuste parv, mis lendas kiiremalt kui tuul. Üks talunaine pakkus meile päikeserohke p u s z t a virsikuid, kunagi pole ma söönud paremaid. Ja mulle meenu-

*) Professor Hankirs on Pariisi ülikooli audoktor ja on kirjutanud prantsuse keeles raamatu: „Lumiére de Hongrie“, Budapest, Vajna, 1935.

vad Debrecen'i saksa keele lektori sõnad, kes mulle ütles, et juba kahekümnendal aastal ta tuleb iga aasta p u s z t a'sse, ja kui seal juba oldud, tuntakse alati tarvet sinna tagasi minna.

Eelviimasel õhtul meile korraldati suur galakontsert. Me olime seal koos hr. Atany'iga, kes oli tulnud Budapestist, et minuga tutvuda. Ta tõi mulle hea teate, et Eesti bürood oli Pariisis väga hästi esindatud. Mul oli rõõm temaga kõnelda meie tööst Öp. R. K. Ta ütles, et enne oma reisu ta ei uskunud positiivselt meie ettevõtte edusse, kuid pärast Pariisi tal oli hea usk meie kordaminekusse. „Rahvusbüroode esindajad, kellega ma tutvusin,“ lisas ta, „näivad mulle olevat õiglased inimesed.“

Me ajasime jalule kogu Debrecen'i nooruse ja paljud teie seast on juba kirjavahetuses selle armastusväärse linna õpilastega. Kui teil, armas lugeja, pole veel Ungariga kirjavahetust, laske end ruttu sisse kirjutada, teie soov täidetakse hilinemisteta.

Ja nüüd vaja lahkuda. See on ühel pühapäeval. Eelmisel päeval kursuste peasekretär, hr. professor Kovacs, kelle ungari keele kursust algajaile ma kuulasin, andis mulle kingitusena kauni Sauvageot' raamatu. Tuleval aastal ta loodab näha palju eestlasi suvikursusil. Viimasel päeval on palju tegemist. Mul on nii palju häid sõpru Debrecen'is. Mind tullakse vaatama ja ma ise külastan mõned valjuilmelised maja, kuhu mind vastu oli võetud. Väikesi mälestusi koguneb igast küljest: šokolaadi, oma aia puuvilja, sulnis kimp esimesi kannikesi, kuldse paelaga meeldivalt ilustatud, üks määratu suur kimp p u s z t a rohtu, paelaga ungari värvides, ja, see oli pühapäeval Debrecen'i suure laada ajal, kui siseneb väike põletatud savist ungari mehike, kes oma kahe väikese käe vahel pakub mulle oma suurt südant, kogu Ungari südant, öeldi mulle armastusväärset. Kes võiks olla veel südamlikum?

Ma lahkun Ungarist, süda raske mälestusist. Tahaksin jälle näha seda maad.

EERO TOOMARU

Minu „maailmareis“

„Selle ettenäitaja Eero Toomaru teenis m/l. „Virumaa“ peal, mille mahutus 604,25 brutto reg.-tonni ja peamasina võime 20 HP, dekkpoisina reisil Tallinnast kuni kaugeima kohani Exmouth ja lõpuks kuni Tallinnani, 30. juunist 12. augustini 1937. a., millest on üks kuu ja 13 päeva kaugesõitu.“

Nii pajatab minu teenistuskiri. Tallinnast sõitsime välja 2. juulil. Reis läks Kemi suunas. Kemi on teatavasti väike linn Põhja-Soomes Kemi jõe suudmel. Laev oli laadimata, mispärast isegi väikesed, 2—3 meetri kõrgused lained panid ta tublisti kõikumale. Ega see olemine olnudki alguses kuigi muhe. Käia ei osanud,

kas või rooma mööda tekki. Tahaksin astuda, aga laev vajub või tõuseb, nii et astu tühjusesse või kuku ninali takistustele. Kuid pikapeale sain kunsti kätte. Jalad tuleb hästi laiali hoida, keha raskus ühelt jalalt teisele üle kanda, ja ongi ehtne meremehe taaruv, kuid siiski kindel samm käes.

Järgmisel päeval oli minu suurpäev. Olin roolis, terve laev oli minu kätes. Tundsin end väga tähtsana. Teised ei võtnud mu tähtsust küll kuigi tõsiselt, sest see laev aina vingerdas ja teistel oli palju irvitada. Kuid hiljem kadus see viga ja võisin juba vabalt ja sirgjooneliselt laeva juhtida.

Nii me reis kestis, kuni olime

4. juulil Kemis. Vahepeal olime kohanud ja tervitanud mitmeid eesti laevu. Puhusime ka veidi juttu, kuid see piirdus ainult signaliseerimisega. Kui saabusime Kemi tulelaeva juurde, tulid peale lootsid. Mõtlesin, et varsti hakkab juba rand paistma, aga ei midagi. Läks veel umbes 2 tundi, enne kui silmasime esimesi skääre. Meil tuli mööduda lugematuist karidest ja skääridest, enne kui jõudsim Kemi reidile. Skääride vahel oli sõit suurepärase. Saarekestel kasvas metsa ja nii mõnegi suurema peal oli üksikuid talusid. Soome maja oma punaseks värvitud seinte ja valgeks vöõbatud akendega jätab omapärase mulje. Puhusime lootsidega „suomet“ ja pakkusime „Virus pirtut“, millest nad olid väga vaimustatud. Peagi olime Kemis, kuid sadamasse me ei saanud, sest meie laev oli seks liiga suur. Jäime reidile. Kell võis olla umbes 9 õhtul. Et päike oli veel suurel kõrgel, siis ei tahtnud keegi minna magama. Vestlesime ja löime kaarte, kuni umbes kella 12-ni, kuid päike ei olnud ikka veel loojunud, sest oli parajasti suvise pöörpäeva aegu. Tahtsin magama jääda, kuid päike paistab „limukast“ sisse ja otse näkku, kuidas see uni ikka tuleb. Kell oli 3 ja päike oli juba tõusunud, kui ronisin koist välja ja hakkasin kalu püüdma.

Teisel päeval läksin linna kaema. On väike linn, nii umbes Rakvere suurune, ainult tänavad on laiad ja kivisillutiseta. Veoabinõudeks on kõikjal kahe rattaga kaarik. Veidi naljakas oli näha kaariku peal suurt koormat. Tänavail oli ka üksikuid laplasi ja laplasist rändkaupmehi, kes müütasid põhjapõtrade sarvist ja luist nikerdatud asjakesi. Eriti torkas silma kohvikute rohkus. Soome kohv on suurepärase, see headus pidavat peituma keetmiskokes. Käisin ka Kemi pargis, kus silma paistsid leppadest hekid ja piinlikult puhtad jalutusteed. Inimesed olid

väga sõbralikud ja lahked. Selle väikese aja kestel ei saanud ma Soomega muidugi põhjalikumalt tutvust teha.

9. juulil alustasime reisu laudadega ja plaakadega Inglismaale, Exmouth'i. Sel reisul tuli mul läbi teha ka midagi laevapoi si katse taolist. Meie laev oli varemalt olnud neljamastiline purjekas. Mastid olid tal veelgi kõik alles, ainult veidi lühemaks tehtud. Mind saadeti üles vahestaake (mastide tipus olevaid terastrosse, mis ühendavad maste üksteisega) ja vante tõrvama. Aina high võttis otsale, kuid merel vasturääkimist ei ole, ja tuli aga minna. Veidike lainet oli ka ja laev kiikus päris kenasti. Istusin pootsmanitoolil (lauatükk kahe nõõriotsa vahel), tõrvapintsel käes ja kirusin omaette neid mere kirjutamata, kuid kindlaid seadusi.

Teel Exmouthi sõitsime läbi Gotlandi ja Ölandi saarte vahelt. Gotland oma kõrge kaljuse rannikuga ja Visby linnaga on väga ilus. Laevas üks vana merimees rääkis, et tema noorpõlves olevat käinud seal mastipuid toomas, sest seal kasvavad sihvakad ja pikad puud. Taani väinadest läbisõit oli väga huvitav suure laevade liiklemise ja mõlemal pool paistvate linnade ja asulate tõttu. Möödusime õhtul Kopenhaagenist. Meres peegeldusid linna tuhanded tuled. Järgnesid vanad linnad Helsingör ja Helsingborg, mis on ühendavaks sillaks Taani ja Rootsi vahel. Varsti pidi tulema kuri kuulus Kulleni maanina, kus Neptun ilmub laeva ja merimeestelt nõuab „rohelist“ väljaandmist. Meie laeva Neptun ei külastanud, oli liigvarane hommik, ta magas veel. Päeval tüürimehe abikaasa viskas mulle ämbri riga soolast merevett vastu nägu, ja see oligi kõik.

Kui Kattegatist väljusime, hakkas meile vastu käima juba suurem Põhjamere laine. Mehed ennustasid su-

vist tormi. Ehkki meie laev oli tugevas lastis, pani laine ta siiski tublisti õõtsuma. Kui hommikul ärkasin, kuulsin isesugust kolinat. Ruhvis kukkusid asjad, kõik näis põruvat ja vabisevat. Hüppasin koist välja ja mulle tundus, nagu käiks ringi kogu ruhv. Torm oli lahti puhkenud! Joosnud tekile, nägin, et päris põrgu on lahti. Vihma pütsutas vastu nägu, lained löid üle laeva ja laeva nina aina tõsis ja vajus. Kui löi tugev laine, siis värises kogu laev, kiunusid plokid, vandid, ja köied raksusid. Kartsin kogu aeg merehaigust, kuid see jäi tulemata, ainult pea oli veidi uimane. Niisugust ägedat tormi oli umbes 5—6 tundi, aga veidi kergemalt tagus paari päeva ümber. Roolis oli väga paha olla. Mul ei olnud õliriideid ja seepärast olin läbimärg. Soolane vesi jooksis mööda nägu alla, juuksed tulid silmle, rool tagus, nii et käed huugasid. Kui pärast jälle ilusat ilma saime, oli roolis olemine naljaasi. Öösi möödusime Doverist ja jõudsime Inglise kanalisse — La Manche'i. La Manche'is nägin ka esimest suurt udu. Udu oli nii tihed, et ahtrist ei näinud vööril olevat vahimeest. Udusireenid huilgasid ja oli kuulda igasuguseid laevade vilesid. La Manche'is nägin ka üht suuremat ookeaniaurikut „Aurania't“, mis meist pärist ligidalt möödus, ja meie karbi pani päris toredasti tantsuma. „Queen Mary“ olevat meist ka möödunud, kuid mina jäin sest heast ilma. Nägin parajasti und Eestist ja kurjadest õpetajannadest.

19. juulil saabusime Exmouth'i reidile, sest sadamasse ei saanud, ei olnud vett; oli parajasti madala vee aeg ja meil tuli reidil oodata 3 päeva. 22. juulil seegeldasime alles kai äärde. Exmouth on suur suvituslinn ja meie sissesõitu sadamasse oli tulnud jälgima suur hulk inimesi. Kail viibivatel naistel olid peaaegu kõikidel jalas lühikesed püksid — shorts'id. Alguses oli seda küll veidi ju-

be vaadata. Exmouth'is on väike sadam ja suuremaid laevu käib seal harva. Sellega on seletatav ka suur uudishimulike hulk kail.

Kai äärde jõudnud, oli mu esimeseks mureks minna maale, tahtsin tunda kindlat alust jalge all. Olime juba 10 ööd-päeva olnud merel.

Läksime siis öhtul kohe ühte paljudest lõbustuskohtadest, oli midagi mängupõrgu taolist, kuid meil eestlasil polnud oma väikeste kopikatega peaaegu midagi teha. Proovisin ka paari inglasi kõnetada, kuid nemad ei taibanud mind ja mina neid mitte rohkem, pealegi räägivad inglased kohutavalt kiiresti. Cornwall'i murrak on ka veidi teistsugune kui see õige inglise keel. Kui palusin neid aeglasemalt rääkida, võis juba pikapeale mõne sõna juttu puhuda. Me olime ka ühe pühapäeva Exmouth'is. Kolasime Aimar Rommaniga terve Exmouth'i ja ta ümbruse läbi. Avastasime ühe skautide laagri Exmouth'i külje alt. Exmouth'i piiras mere poolt vall, milleni tõusuajal ulatus vesi, teisest küljest algasid mäed. Mereäärne promenaad, palistatud villadest ja suvilaist, uhked aiad, polo-, golfi- ja tenniseplatsid vaheldamisi luksusrannalongidega, suurepärased pargid ja võõras taimestik pakkusid küllalt vaatamisväärsust. Lilledest ja puudest ma paljusid ei tundnud, teadsin ainult, et neid Eestis kasvatatakse potis ja taimelavades. Liiklemine sünnib Inglismaal vasakut kätt, nii et pidin juba esimesel päeval saama karistada.

Kõige rohkem külastasime Exmouth'is viibimise ajal „six-pence'i“, see on kauplus, kust kõike võib osta umbes 45 eesti senti eest (six-pence each). Igal öhtul mängis kuuriais naisorkester — 12 naist. Öhtul kella 11 paiku lõppesid muusikalised ettekanded hümniga „God save the King!“.

30. juulil saime laeva tühjaks ja reis läks lahti Hollandi poole — Rotterdami. Päris kahju oli lahkuda, sest olin saanud juba päris heaks sõbraks paari inimesega. Sõidul Exmouth'ist Rotterdami olid ilusad ilmad. Pringlid ujusid laeva külje all ja helesinisel veel oli näha lugematul hulgal millimallikaid. Pas de Calais'st läbisõidul paistis ühelt poolt Prantsusmaa ja teiselt Inglismaa.

1. aug. pealeõunal saabusime Hollandisse. Sõitsime kõrgemal kui maapind. Kõrged vallid kahel pool jõge ja kanalid kesk põlde. Nägime aedu ilusate lilledega, vist olid tulbid ja nartsissid. Rotterdami tornid ja dokid paistsid juba kaugelt. Olin võõris vahis, sest oleksime võinud mõnele „autole“ otsa ajada (autodeks kutsuvad merimehed mootorpaate). Suurlinna kolinat ja mürinat oli päris kaugelt juba kuulda. Sõitsime Rotterdami suurima silla alt läbi, mis oli nii massiivne ja võimas, et vägisi ajas hirmu peale. Päris jube oli vaadata, kuidas see rauamürakas üles kerkis, et laevu läbi lasta. Sõitsime Rotterdamist läbi ja alles sealpool Rotterdami Capelle'is läksime kai äärde. Capelle on Rotterdamist umbes viis kilomeetrit. Capelle'is laeti kraanade abil lahtist põllurammu. Ainult umbes 700 kühvlitäit saime põllurammu, kuid iga kühvlitäis kaalus 1 tonn. Laadimine kestis kaks päeva.

Esmaspäeval, 2. aug. pidin peaaegu selle maailmaga jumalaga jätma. Värvisin laeva väljastpoolt, kui äkki alus, kus peal olin, läks katki. Ma kukkusin kogu täiega tagurpidi vette. Vesi oli hirmus sodine, õline ja haisev, nii et kui suhu läks, pidin peaaegu ära lämbuma. Mõitlesin, et nüüd sa pead siis oma kondid siia Rotter-

dami kaladele söödaks andma. Asi ei läinud nii halvasti. Rabelesin end veepinnale, tundsin, kuidas vool mu paelteta kingad jalast ära kiskus, — oli mõõnaaeg ja vesi kiskus mind täie jõuga laevast eemale. Panin oma häälekese siis mängu ja kisasin kui metslane. Saingi lõppeks laevast viisatud köieotsast kinni ja mind tõmmati laevale. Olin märg kui kass ja palja jalu. Sain pootsmani käest vana „tunkriiided“ ja kellegi suured säärikud. Komberdasin mööda tekki ruhvi. Kaptenilt sain tugeva punsi ja pugedin koisse.

Poole tunni pärast ajasin end juba üles ja nõutasin linnamineku loa. Rotterdamis elab mu korrespondent, tahtsin teda vaatama minna. Teda ei olnud kodus, oli Šveitsi sõitnud. Vestlesin siis veidi ja jõin kohvi sõbra vanematega, kes olid päris ülalatatud, sest nad ei teadnud mu tulekut. Rotterdamis oli palju vaadata. Suurlinna liiklemine, suured mitmekordsed kaubamajad, kaubamajades liikuvad trepid ja liftid, keset linna vana tuuleveski, mis on muudetud mingisuguseks asutiseks. Õhtul tulime veel koos kõik linna sellega põhjalikumult tutvuma. Järgmise päeva õhtul, s. o. 3. aug. jätsime Hollandiga jumalaga ja võtsime kursi Eestile. Vahepeal läksime läbi Kiili kanali, kuid seal peatusime varasel hommikul vaevalt tunni, nii et ei näinud Saksamaast peaaegu midagi.

Kui me 9. aug. nägime esimesi Eesti tuletorne, siis oli päris hea meel, et ometi kord jälle koju saame. Tuul muutus nagu mahedamaks, kui 10. aug. varahommikul nägime meie pealinna siluetti ja umbes viie paiku lõpetasime oma „maailmareisu“, jõudes Tallinna kai äärde.

Ruumipuudusel jäid käesolevast numbrist välja mõistatused ja eelmiste mõistatuste õiged lahendused.

Rahvusvahelise Õpilaste Kirjavahetuse Eesti Büroo teateid

KIRI BRASIILIAST.

Santo Andri, 6.10.37.

Armas sõber!

Sain sinu kirja ammugi kätte, ja palun väga vabandust, et mina ni holetu olin.

Nüd kirjutan sulle kirja, odan ruttemb kui muidu sinu käest vastust, aga ära lase minul kaua odata nagu mina sinul lasin. Ega mina siis seda meelega ei teinud!

Meil tulevad nüüd väga sojad ajad. Teie sõidate kelguga aga meie söme siin bananisi ja apfelsinisi, siin on nüd külviaeg.

Mina oleks väga rõõmus kui sa mulle lugemisi lehti saadaks.

Mull on tädi poeg ka seal, se on ju ni kange kaelne ei sada minule eesti ajakirjatähdegi.

Meil on kodu radio, vahest võttame eestist kinni, kui ka kõigest europast.

Saadan sulle piltisi meie kodusest elust.

Minul praegu läheb väga pahasti, kukkusin maha ja väenasi pahebma käe ära. Ja segi mull oli õnne, et ei väenanud mitte paremad kätt, muidu poleks sanud kirja kirjutada.

Koolis lähevad õppimised hästi, ni et tuleva aasta saan kuenda klassi.

Käin iga puhapäev sporti platzil. Sain esimese koha iga sporti tegemise päält, nagu: Joksmine, hüppe viskamine ja tuhandametrijooks selle tegin 3 minutiga ja 30 sekundiga, pääle kauba san ma ühe auraha. Mina sadan nüd ühe spordiplatzi pildi kus ma iga pühaba käin.

Koolis iga kesknädala on ujumise tunnid, ja sellegi pärast san ma teise koha ujumise päält.

Nüd lõpetan oma kirja. „Muidu teine kord pole enam kirjutada.“

Saadan teile kõigile palju tervisi, iseäranis sinule.

Ja kinnitan vel ükskord et ära unusta mulle vastust kirjutamata, et odan sinu kirja sure igazusega.

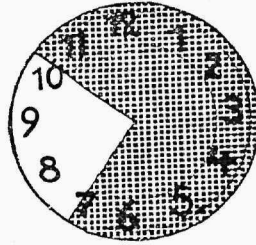
Sinu sõber:

Evald Nigul.

Minu adress: Evald Nigul Rua:Coronel Oliveira Lima Santo Andri — São Paulo — Brasil.

„Tuleviku Rajad“ ilmuvad üks kord kuus (välja arvatud juuni, juuli ja august). Tellimishind kr. 2.— kogu õppeaastas, 90 snt. sügispoolaasta, 115 snt. kevadpoolaasta. Üksiknumber — 25 snt. Vastutav tegevtoimetaja: Karl Mihkla. Toimetus: Joh. Aavik, Harald Jänes, Otto J. Kiisel, Hugo Lepik, Oskar Parlo, Helene Tamverk, Aleksander Vaigla. Väljaandja: Eesti Keskkooliõpetajate Kogu. Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Sakala 51. Tarvitamata käsikirju alal ei hoita. Käsikiri saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud mark.

„Külvaja“ trükk, Tallinn, Rataskaevu 6, tel. 450-67.

PÜHENDAGE

OMA VABA AEGA ENESE-
ARENDAMISELE LUGEDES
KIRJANDUST

**KOOLIRAAMATUID
KOOLITARBEID
KIRJUTUSMATERJALE
JONISTUS - JA
MAALIMISTARBEID
PABERI-KAUPU
KANTSELEITARBEID**

JNE

JNE

SOOVITAVAD SUURES VALIKUS

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSED
S. KARJA 23 TALLINN PIKK 2

„LASTE RÕÕM“ ON LASTEKASVATUSLIKUKS ALUSEKS
ILMUB KORD KUUS

KORVIA